

UNITÁRIUS ÉLET

XXXVII. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

1983. MÁRCIUS—ÁPRILIS

HITVALLÁS

János 17,13

A keresztény hitrendszer záróköve az örök élet hite. Befejező gondolata az apostoli hitvallásnak. Ertelme és magyarázata a földön kezdődő és az örök-kévalóságban végződő életnek. Az örök élet hite nélkül a keresztény ember élete hasonlatos volna a hegy gyomrában elvesző alagúthoz.

János evangélista értelmezése szerint az örök élet az Isten és a Jézus Krisztus megismerése. „Ez pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged, egyedül igaz Istent és akit elküldöttél, a Jézus Krisztust.” Az örök élet tehát nem állapot, nem földi vagy égi birodalomban való élet, hanem ismeret, hitbeli tapasztalat, a mulandóság gondolköre fölé emelkedés, az Isten küldöttje, az Úr Jézus megjelölte úton. Istennek, a mi mennyei édesatyáknak helyes ismeretére az Úr Jézus Krisztuson át juthatunk. Amilyen képet alkotunk tehát az Úr Jézus Krisztusról, olyan képet kapunk az Istenről is.

Az örök élet vize után epedő unitárius lélek az őskeresztény hitvallások alapján százados küzdelmek során alkotta meg mai hitvallását s abban Jézus Krisztusról ezekben a szavakban tesz hitet: „Hiszek Jézus Krisztusban, az Istennek egyszülött fiában, a mi urunkban!” Az apostoli hitvallásnak ebben a rövid meghatározásában benne van a felelet arra a két kérdésre: Ki és mi nekünk az Úr Jézus Krisztus? Kátészerű magyarázatában unitárius anyaszentegyházunk a Jézus Krisztust Megváltónak, lelki királyunknak — Krisztusunknak — Isten egyszülött fiának, erkölcsi szabadítónknak, Üdvözítőnknek, örök eszményünknek tartja.

Isten egyszülött fiának abban az értelemben, hogy az Isten teremtette lények között ő jutott legközelebb Istenhez erkölcsi fenségben, lelki tisztaságban, bűn nélkülvalóságban és tökéletességben.

Lelki királyunk, aki fölöttünk erkölcsi hatalmával, az örök életre mutató törvényeivel uralkodik, de nem ítélkezik, mert az ítélet egyedül Istené.

Erkölcsi szabadítónk, aki, amikor minket az istenfiúság tudatára ébreszt, egy felsőbbrendű ország polgárává avat és az égre mutatva kiemel a romlandó világ kétségei közül. Megnyugtat afelől, hogy mi is akként cselekedhetünk, amiként ő cselekedett. Az elérhetetlennek látszó csúcsok meghódítása lehetőségének reményét oltja szívéinkbe, ezzel megmenti lelkünket a magábaroskadástól, a szárnyaszegettség leverő hatásától és a lelki világ csodáit valósággá teszi számunkra.

Megváltónk, aki minket életével, tanításaival, példaadásával váltott meg az életre, a nemesebb eszményekért való küzdelemre, önként vállalt halálával, vérehullásával pecsételve meg tisztán megharcolt életének igazságait.

Örök eszményünk, aki erkölcsi épségének teljességében fénylő napként ragyog fölöttünk, sugározva szívéinkbe az élet fényét, visszatükrözve a mennyei Atya orcájának vonásait, mint csendes tó vize az ég kékjének mosolygását. Égre mutató keze, biztató hangja, mindenkit magához ölelő szeretete élő bi-

zonyság arról, hogy valóban az Istennek szerelmes fia, akiben az Atya gyönyörködik.

Az Úr Jézus Krisztusról alkotott ilyen ismeretünknek egyedüli forrása az ő evangéliuma. Evangéliumának az a része, ahol az embernek Istenhez való viszonyáról beszél, üdvösségének útját örök időkre megszabja — a hegyi beszéd.

Ehhez a beszédhez tapad az evangélium legtöbb tanítása, a példázatok, a hasonlatok egész serege az Atyáról, a mennyek országáról, embernek Istenhez vagy az embernek emberhez való viszonyáról.

Anyaszentegyházunk ezeket a cselekedetszerű beszédeket mérlegnek tekintette mindenkor, és ma is annak tartja. A vallásos léleknek mindennemű megnyilatkozását ezen a mérlegen méri meg. A liktető sorokban, a tündöklő képekben szemtől-szembe látja itt az egyedül igaz Istent és az Úr Jézus Krisztust; igazolását abbéli álláspontjának is, hogy az Úr Jézus Krisztus nyájának felekezetre tagozódása csak elkerülhetetlen kényszerűség, de nem követelménye a Megváltó gondolatának. Sem a hegyi beszédben, sem a példázatok és hasonlatok során végig, sehol, egyetlen igéjében sincs nyoma olyan gondolatnak, amit a felekezeti képzelődés a maga céljaira kisajátítani tudna.

Az unitárius lélek az eszményi ismeretek (magasságok) keresése közben sokszor károsodik földi érdekeiben; az ember alkotta dogmák és hagyományok szűk keretein túl keresve lelke nyugalma, hitének igazolását, pótolhatatlannak látszó értékeket áldoz föl. De az Úr Jézus tanítványának érzi magát, mert hallja az evangéliumi üzenetet: „Erről ismernek meg titeket, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.” A jó pásztor nyája tagjának tudja magát, sorozzák a keresztény egyház akármelyik akárába, vagy vonják meg tőle a betű emberei a keresztény nevezet. Mindenért kárpótolja, hogy tudja: Jézus tanítása a földi és az örök életre is érvényes.

De hogyan?

Újjá kell születned.

A tékozló fiúról szóló példázat azt mondja: vissza kell térned az atyai ház küszöbéhez. Újjá kell születned, bocsánatot kell kérned. És ezt neked kell megtenned, mert te vétkeztél és neked kell bűnhődnöd. Jól véd a lelkedbe, hogy magadért magadnak kell helyt állanod! Isten kegyelmével, az Üdvözítő útmutatásával veled van, és ha hiszel Jézus szabadító példaadásában, ha szívedet ajánlod szent áldozatul Istennek, a vigasztaló szót is meghallod majd: „Kelj föl, és többé ne vétkezz!” De ne gondold, hogy vétkeidet Istenen kívül megbocsáthatja más, vagy a büntetést átvállalja valaki rólad. Ne ártasd magadat azzal, hogy bűnben fogantatván csak bűnös lehetsz. A bűneset legendája rémíthette az embereket addig, amíg a megváltó meg nem ismertette velük az Istent, az Atyát. De amikor az ő beszéde elhangzott, értelmetlenné vált a bosszúálló Isten fogalma, és elfoglalta a helyét a megtévedt gyermekét keblére ölelő irgalmas Isten képe.

Az Isten az embert jónak teremtette az életre, és nem rossznak a kárhozatra. Azért vagyunk bűnösök, mert azzá váltunk, és nem azért, mert bűnben születtünk. Ha erőnk fogyatékos, az Isten módot ad arra is, hogy gyöngeségünk erővé, félelmünk bátorsággá változzék. Ha (van hited az Úr Jézus Krisztusban, ha szívedet Isten templomává avatod, Isten — egyedül Ő! — fölöldoz, örömmel ölel keblére, ki elvesztél és megtaláltattál, meghaltál és föltámadtál.

Ilyennek rajzolta meg az evangéliumban az Úr Jézus Istent, az Atyát és gyermekét, az embert. Ez az alap gondolata az evangéliumnak.

Az unitárius vallás ezt az evangéliumi tanítást a Szentírás minden más tanítása fölé emeli. Ezért szabadítja föl magát az evangélium vezető gondolatával szembenálló idegen tanok igája alól. Nyíltan hirdeti, hogy Isten teremtett világából nem az Isten, hanem a gyarló ember csinál siralomvölgyet. Hitünk szerint földi boldogságunk és mennyi üdvösségünk azon fordul meg, hogy Isten segédelmével miként tudunk sáfárkodni a reánk bízott talentumokkal, mit és mennyit viszünk be életünkbe a Megváltó lelkéből? Szilárdan hiszünk abban, hogy az Istennek belénk lehelt lelke éppen azért, mert Isten lelkéből lekedzett, nem lehet rabja sem vitrendszerek betűinek, sem áldozata a számbeli többség nyers erejének; Istennek egyformán gyermekei vagyunk, osztályosai kegyelmének, polgárai a mennyek országának, részei az örök életnek. Egyazon reménységre születtünk, egyazon lelket vettük, egyazon kenyérrel táplálkozunk, egyazon törvény alatt élünk. Egy nyáj vagyunk, egy a főpásztorunk. Hitünk, meggyőződésünk, Istenről alkotott fogalmunk lehet más és más, de rendeltetésünk, célunk csak egy. Egyenlő rangú lelkek bírája pedig csak az Isten lehet!

Hit és hit, meggyőződés és meggyőződés között bíró csak a lelkiismeret lehet! A lelkiismeret szava pedig Isten szava, az Isten igéje, amint azt az Úr Jézus evangéliumában reánk hagyta. Ki, mit tart abból és

az egész szentírásból elfogadhatónak, kötelezőnek, lelki üdvösségére szükségesnek, azt egyedül az élő hit világosságánál az Isten mélységeit is vizsgáló lélek dönti el. Ezt az élő hitet ajándékképpen kapjuk Istentől — egyházalapító püspökünk, Dávid Ferenc fogalmazásában —: a hit Isten ajándéka. Ajándék, és nem valamelyes földi alakulat, felekezet vagy tábor alamizsnája, amit olyan mértékben kapunk, amilyen arányban egyik-másik hitvallás tételeit megtartjuk, vagy nem tartjuk meg. Hitformáknak, egyházaknak létjogosultsága csak addig a pontig van, ameddig az égből alászállt hitet védelmezik, erősítik s annak útját Isten felé egyengetik. Mert nem a hit van az egyházért, hanem az egyház a hitért!

„Lélek az Isten, és akik őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.” Így tanít minket az Isten és emberek között egyedüli közbenjáró, az ember Krisztus Jézus. Hisszük, hogy az ő nyomdokain helyesen ismerjük meg az egyedül igaz Istent.

Az unitárius anyaszentegyház ezeket az igazságokat olvassa ki az evangéliumból, adja lélektől léleknek a drága örökséget. Mindannak, aki az egyedül igaz Istent, és akit elküldött, Jézus Krisztust megismerni óhajtja.

Isten a mi mennyei édes Atyánk, áldott, szent fia az út, az igazság és az élet. Boldogok, akik az ő igazságában bízva az ő útján mennek az életre, és minden órában hittel mondhatják, szívvel érezhetik, hogy az örök élet már ezen a földön az övék! Amen.

(Barabás István a fenti egyházi beszédet 1936-ban márc. 29-én rádió közvetített istentiszteleten mondotta el. Még ugyanabban az évben többek kérésére nyomtatásban is megjelent. A lapunk terjedelmét meghaladó hosszúságú prédikáció szövegét dr. Jakab Jenő lelkész és Orbók Endre e. tanácsos rövidítették. A közölt szöveg Barabás István eredeti fogalmazását tartalmazza, csak terjedelme rövidült meg. — Szerk.)

Barabás István

Hol temették el Dávid Ferencet?

Ezt a kérdést veti fel Kelemen Lajos egykori múzeumi és levéltári főigazgató Buday Árpád szegedi egyetemi régész professzornak 1930. május 24-én írt levelezőlapján.

A levelezőlap idevonatkozólag a következőket tartalmazza:

— „Kedves Barátom, régen készültem megkérdezni Tőled valamit. A Dávid F(erenc) temetéséről Bogáti Fazekas Miklós azt írta, hogy Dáván a város körül egy kertben temették sub signo Lysimachi leonis. Mi lehetett ez a L. oroszlánja? Én nem tudom, s nem tudom azt se, hogy hol járhatnék utána? ... Ezen az alapon fordulok Hozzád arra kérve, hogy válaszolj erre a kérdésre. Vajjon nem azokat a hátalt egymásnak fordított oroszán szobrokat hívták így a XVI. sz. ban, amilyenek az Erdélyi Múzeumban is vannak? Egy más forrás azt írta, h(ogy) D(ávid) F(erence)t egy messzire látható római kő mellé temették. Ez nagyobb emlékre vall; ámbar jelentheti azt is, h(ogy) a mezőben a beépítetlen helyen a fehér köemlék messzire látszik akkor is, ha nem nagy...” —

Eddig tart a levelezőlapnak a címet érintő része. Dávid Ferenc sír-

helye ma is ismeretlen. Elítélői gondoskodtak arról, hogy sírja ne lehessen kegyelet tárgya. A Dávid Ferencről író történészek rendszerint a fenti két forrásra hivatkoznak. A másodikat Jakab Elek történész és levéltáros említi „Dávid Ferenc emléke” című munkájának 243. lapján, a következőképp:

— „... őt... István tisztartó vitette ki és tette örök nyugalomra a városon kívül egy messze ellatzó római kő mellett.” —

Jakab Elek hivatkozik is az Erdélyi Múzeum évkönyvei IV. kötetének 99. lapjára.

Még nem ismeretes, hogy mi volt a feltett kérdésre Buday professzor válasza, de lehet, hogy ez a válaszlevél is előkerül. Az újabb kutatásnál egyéb források előkeresésének a lehetősége is felmerült.

Dr. Kálnoki-Kis Géza

ANTITRINITARIANISM

Az 1979-ben Siklóson tartott nemzetközi kollokviumon elhangzott előadásokat testes kötetben jelentette meg a Magyar Tudományos Akadémia Antitrinitarism in the second half of the 16th Century. — A XVI. század második felének antitrinitárius törekvései címen. A szerkesztés munkáját Dán Róbert és Pirnát Antal végezték. Előszóként jelent meg dr. Klaniczay Tibor aka-

démikusnak a tudományos ülészak megnyitáskor elhangzott beszéde francia nyelven. A többi előadás is a szerző által használt angol, olasz, német és francia nyelvek egyiken jelent meg.

Az unitárius szerzők közül megemlítjük dr. G. H. Williams harvardi és dr. John Godbey chicagói teológiai, dr. Jan van Goudoever holland remonstráns, dr. Erdő János kolozsvári professzorokat.

Az ülészakon jelen volt dr. Kovács Lajos és dr. Ferencz József püspökök és Bartók Béla főgondnok.

Az elhangzott előadások nemcsak a XVI. század második felének középkelet-európai országokat érintő problémáival foglalkoztak, hanem azokkal a párhuzamos mozgalmakkal, melyek ugyanezen időben olasz, német, holland és spanyol földön bontakoztak ki.

Külön érdekességre tarthat számot dr. Williams professzor közel 40 oldalas előadása, melyben a Dávid Ferenc és Socinus Faustus közötti Krisztus imádására vonatkozó vitát ismertette. Szeretnők később e tanulmányt magyar nyelven is megjelentetni, mert ilyen alapos és mélyreható ismertetése e vitának a szakirodalomban eddig nem állt rendelkezésre.

- fj -

Szász János: Dávid Ferenc c. könyve a lelkési hivatalokban kapható, ára 50,— Ft.

A Béke, mindannyiunk ügye

Ismét az Országháza, a Parlament adott otthont az Országos Békatanács ülésének, melyre — talán az idei tél leghidegebb napján — febr. 7-én hazánkban minden tájáról eljöttek a kiküldöttek. Újra, mint annyiszor már, bebizonyosodott, hogy népünk közvéleménye ma két égető kérdés körül csoportosul: megőrizhető-e a béke és hogy van-e lehetősége a gazdasági megerősödésnek.

A múlt évi beszámoló és az ez évi teendők ismertetése mellett ez volt hangsúlyozott témája az országos főtárgy, Sarkadi Nagy Barna előadásának, de ez jutott kifejezésre Sebestyén Nándorné elnöknő megnyitójában is.

Hogy a békemozgalmat szélesíteni kell és kiterjeszteni életünk minden területére, ebben teljes egyetértéssel kell vállalnia a jószándékú embereknek a reájuk eső feladatokat. Mind az ifjúság körében, mind pedig a társadalmi szervek életében hatékonyabbá kell tenni a békemunkát és bátrabban kell felemelni szavunkat a béke védelmében.

Egységesen — a sok részfeladat mellett — ez csendült ki minden felszólalásból. Tudós akadémikus, hadmérnök alezredes, főszerkesztő, író, költő, színész, földművelésszervezeti főkönyvelő és KISZ-szervezőtitkár felszólalásaiból éreztük a béke megőrzésének rendkívüli feladatát és súlyát.

Az egyházak részéről dr. Káldy Zoltán evangélikus elnök-püspök és Biró Imre katolikus kanonok szó-

laltak fel, és felszólalásaik tartalmas és szép belecsempesztést adtak a nagy ügy szolgálatába, hogy így hívők és nem hívők közösen, egymást segítve vállaljuk és végezzük el azt, ami éppen a háborús veszély fokozódása és növekedése miatt élet és lét kérdésévé vált nemcsak a mi népünknek, hanem az egész emberiségnek.

Hogy élni tudjunk, ahhoz béke kell. Ez így igaz és ez teszi igaz üggyé a béke megvédésének szolgálatát. Az igaz ügyet hamis érvekkel nem kell és nem is szabad alátámasztani, ahogy ezt az erőegyensúly megbontásáért a NATO-hatalmak próbálják. Itthon és a nagyvilágban is ezt mind többen megértik és a magukévá teszik.

Ebben az évben június 14—20 között a Prágában tartandó békekonferencia jelmondatául választották — hisszük, hogy eredménnyel — „a békéért — az életért — a nukleáris háború elkerüléséért”. A magyar békemozgalomnak is, mint minden békemozgalomnak, ha igaz ügyet akar szolgálni a jelmondat szerinti feladatot kell vállalnia. Még erősebb összefogással, még nagyobb egységben, minden eszköz felhasználásával annak tudatában kell vállalni és szolgálni e legnagyobb ügyet, hogy a tét nem kevesebb, mint maga az élet s mindaz, ami ezt az életet nemessé és széppé teszi.

Husztí János

A SZERETET A KERESZTYÉN ERKÖLCSBEN

Laurent Gagnebin a párizsi protestáns fakultás professzora, a szabadelvű párizsi Foyer de l'Ame szabadelvű gyülekezet lelkésze írta az alábbi gondolatokat, melyek az Evangile et Liberté c. francia szabadelvű szemle 1982. évi utolsó számában jelentek meg.

Keresztény életüket a szeretet uralja és sugallja, tehát a keresztény erkölcs korántsem az, amit morálnak neveznek. Számunkra nem valami elvont törvényt jelent, vagy merev jelrendszert, zárt szisztémát. Nem holmi törvényes kényszer, mely gépies ismétlődő engedelmességet követel meg. Pascalnak volt igaza, amidőn kijelentette, hogy az igazi erkölcsiség fűtül minden úgynevezett morálra. Amilyen mértékben a szeretet erkölcsévé válik erkölcsünk, úgy lesz egyben alkotó és ihlető is. Ez az erkölcs felelőségünk teljéhez juttat, de egyben kifosztottan a szabadság országútjára vezet (Sartre). Azaz: nem valami merev elv, előre szabott érvrendszer szabályozza életvitelünket, magatartásunkat. Minden lépésnél, hic et nunc, a szeretet új megoldásokat talál, melyek eltérnek a hagyományos módszerektől, a szokásos emberi megítélésektől, társadalmi adottságoktól és törvényektől. A keresztényi szeretet minden lehetőségre tárt ajtó. Tárt ablak a bocsánatra, az újrakezdésre, új vidékek megmutatására. A szeretet, a kegyelem, a bocsánat tekintete túl esik a jón és a rosszon.

Ha igaz az, hogy a szeretethez

nem szükséges hit, kereszténység, úgy az is igaz, hogy az evangéliumi szeretet nem akármilyen szeretet. A történelem nem ismer — a keresztényt kivéve — olyan vallást, melynek lényege és lelke az olyan szeretet, melynek etikája nem csupán kötelez, de melyben maga az Isten döntően és meghatározóan szeretet vagy semmi. A törvény, melynek gyökerei az Ószövetségig érnek, lényegileg jellegzetesen keresztény.

Még ha más vallások, idegen ideológiák, vagy erkölcsstanok velünk azonos követelményeket is állítanak Istent és a felebaráti szeretetet illetően, a mi erkölcsünk, Jézus személyén alapulva, akkor is jellegzetesen keresztény. Azért ilyen, mert krisztusi; Istenünk tehát nem akármilyen, hanem Jézus Krisztus Istene. Teológiánk sem bármilyen, hiszen Jézus Krisztuson alapul, és több oldalról ezért krisztológia. Szeretünk úgy, ahogy azt az írás tanítja, mert Isten előbb szeretett minket. (Hitünknek, tanainknak, erkölcsünknek csak ez az alapja, egyedüli meghatározója.) Már csak azért is, mert — amint láttuk —, hogy szeressünk, ahhoz nem szükséges kereszténynek lenni, amiből azt az elhamarkodott következtetést is le lehetne vonni, hogy nincs is tulajdonképpen keresztény erkölcs.

A krisztianizmus nem csupán a keresztény morált határozza meg, de magában véve morál, és ezért általánosan meghatározó. Nem arról van szó, hogy félreértjük a hit és

dogma jelentőségét, de nem ezek tartalmazzák a kereszténység lényegét. A hit életforma, és szeretet. Előbb cselekedet, mintsem tan. A hit Istent vallja, aki azért van, hogy higgyünk benne. A két parancsolat: Isten és a felebarátok szeretete, a szamaritánus példázata, a boldogság tana — nem dogmák számunkra, hanem maga az etika. Ezek arra ösztönöznek, hogy a szeretet legyen cselekvésünk forrása: Arról ismernek meg, hogy tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek (János XIII., XXXV.). Ez világos beszéd, a szeretetet Jézus így határozta meg. Nem valamely dogma, vélekedés, vagy tanítás... Isten ismerete még közel sem Isten szeretete — írja Pascal.

A rossznak nincsenek séma-ellen-szerei, mindenre kész megoldások, képletek, jól olajozott rendszerek. Viszont akarunk van arra, hogy a rosszat leküzdjük, s ezt a hit nyújtja. Így küzdjük le az erkölcsi, fizikai, lelki, társadalmi rosszat, amivel csak találkozunk. Jézus nem valamilyen rendszerből következő megoldást nyújt, hanem gyógyítja a bajt. Ez az ő megoldása. Nem elmélet, hanem feltámadás előrevetítése, Isten győzelme a halál fölött. Azoknak, akik Jézust kérdik, miért vak egy ember születése óta — nem fejt ki elméleteket, hanem az egyetlen igaz keresztényi választ adja, élő és cselekvő választ. Orvosol, megment, küzd és szeret.

(fordítás franciából)

Laurent Gagnebin

KODÁLY ZOLTÁN

Kodály Zoltán volt az a zeneművész és zenetudós, aki a legnagyobb hatással volt Bartókra megismerkedésük pillanatától Bartók élete végéig.

Ez a kapcsolat annyira szoros és annyira szerteágazó volt, hogy itt csak a főbb eseményekre lehet kiterjeszkedni.

Közel egy időségek voltak, egy időben jártak a Zeneakadémiára, mégsem ott találkoztak, hanem közös ismerősüknél, Gruber Henriknél.

A különböző tárgykörök közül leghamarább a népdalkutatás és ennek további lehetőségei, az anyag feldolgozása és kiadása volt, amely közös érdeklődést váltott ki bennük, és igen hamar módot találtak közös tervek készítésére.

Mindketten cikkekben, levelekben és előadásokon emlékeztek meg egymás tevékenységéről; Bartóknak pedig előadóművészként is módja volt Kodály zenéjét terjeszteni.

A fő összekötő kapocs azonban a népdal volt, és mőlcse, a „Magyar népdalok”. A mű költségeit a két szerzőnek kellett előlegezni, és ezzel kapcsolatban írta a gyűjtőúton levő Bartók Pozsonyban édesanyjának, hogy: „Kodálynak írtam. Ő most Budapesten van 22-éig; ha pénzt kér tőled, küldj neki.”

Kodály Berlinből továbbra is beszámolt Bartóknak tapasztalatairól, főleg a népdalokról való külföldi tájékozódásról. Újabb kiadást is terveztek, amelyről a már Párizsba továbbutazott Kodály 1907. június 17-én így írt: „Mit lelt a fonográfban? Lesz-e elég anyag ön előtt? Hallgatását a népdalokra nézve úgy magyarázom, hogy nem tartja kiadhatónak azt a pár nótát, amit elküldtem.” Kapcsolatuk rövidesen bensőségebbé vált, összetegeződtek, aminek mindkettőjüknek nagy jelentősége volt, és zenei kérdéseken kívül egyéb is foglalkoztatta őket.

Kodály szerzeményeit eleinte igen keveset játszották, és Bartók igyekezett azokat többféle módon is népszerűsíteni.

Bartók nemcsak szakmailag, hanem barátilag is közel került Kodályhoz, majd később Kodályékhoz, mert Bartók egész családja is állandóan kapcsolatot tartott velük. Bartók húga, mindkét felesége és Béla fia is rendszeresen látogatóik közé tartozott, és közösen igyekeztek elősegíteni mind Bartók, mind Kodály érvényesülését.

Bartók összesen 117 hangversenyen (nagyjából minden ötödik alkalommal) játszott Kodály művet, és ezt a számot saját szerzeményein kívül, csak Beethoven haladta meg néhány esettel. Az első alkalom 1910. március 12-én a párizsi „Festival Hongrois” volt, melyen Bartók M. Mihalkovics gordonkaművésszel Kodály op. 4 gordonka—zongora szonátáját játszotta.

Az első előadás után Bartók — más Kodály művekre is hivatkozva — azt írta, hogy: „Kodálynak óriási sikere volt. Valóságos szenzáció volt estélye, hiszen egy eddig teljesen ismeretlen ember tűnt fel benne, mint a legelső egyike. Általában konstataáltak Kodályról, hogy sokkal szelidebb, emberibb a zenéje, mint az enyém”.

Bartók ekkor már Rákoshelyen lakott és tanítás, valamint egyéb célból rendszeresen bejárt Budapestre, ahol azután sokszor előfordult, hogy Kodályéknál dolgozott (még magánórát is tartott náluk), és ilyenkor többször náluk is aludt. Ez időnként tartósabban is volt, így pl. mikor Bartók felesége 1917-ben tátrai gyógykezelésen volt, és Bartók „A fából faragott királyfi” bemutatójához készítette az anyagot, egy-egy hétig is ott maradt, és Kodály is segített a szövegek átnézésében.

Az első világháború végeztével a nagyobb lakásokból sok helyen kényszerteleppítéssel elvettek szobákat, és 1918 utolsó hónapjaiban Bartók feleségével és Béla fiukkal ideiglenesen Kodályékhoz költözött, hogy megfelelő létszám legyen a lakásban.

A Tanácsköztársaság bukása utáni időben Kodály ellen fegyelmet indítottak, és hosszú ideig akadályozták működését. — Bartók írásban és szóban küzdött ez ellen, közösséget vállalt vele, és Kodály zenei munkásságát igyekezett elősegíteni.

1920. április 24-én mutatta be a Waldbauer vonós-nyégyes Kodály Vonóstrióját, majd ugyanezt eljátszották zártkörű bemutatón Carl Nielsen dán zeneszerzőnek, és Bartók július 2-án cikket írt a Musical Courier című folyóiratba „Kodály új triója — szenzáció külföldön.”

Kodály ekkoriban Franciaország felé tájékozódott, és márciusban jelent meg Bartók Béláról szóló cikke a párizsi La Revue Musicale-ban, amelynek nagy hatása volt. Ezt felhasználva Kodály májusban Bartók tudta nélkül írt Prunières-nek Párizsba, hogy tegye lehetővé „A fából faragott királyfi” ottani előadását.

Kodály egy ideig zenekritikusként is működött, és a Pesti Naplóban írt kritikái mellett nagyobb méltatásai is jelentek meg, így „A kékszakállú herceg vára” 1918. májusi bemutatója után a Nyugatban.

1921-től jobban megindult a zeneélet és Bartók most már kibővítette Kodály-műsorát a zongoraművekkel. Elsősorban a „Sírfelet” és „Székely keserves” címűeket játszotta. Utolsó olyan hangversenyén, amelyen Kodály-műveket játszott, 1941. december 5-én Los Angelesben, éppen az idézett két számot adta elő.

Bartók a két háború között keveset járt hangversenyre, de Kodály műveit rendszeresen meghallgatta.

Bartók és Kodály kapcsolata lassan fogalommmá vált, és míg 1920-ban Berlinben Bartók hangversenyén Kodályt „Goldáry”-nak írták, az 1929. április 25-én Bécsben tartott Bartók—Kodály est után a Wiener Journal azt írta, hogy Kodály zongorázott. Az 1933-as firenzei nemzetközi zenei kongresszusra együtt hívták meg őket, és 1934-ben együtt kaptak megbízatást a magyar népdalok teljes kiadásának előkészítésére, amely azután Bartók Amerikába távozásáig közös munkájuk maradt. 1940. október 10-én utolsó búcsulátogatója Bartóknak a Kodály házaspár volt. Bartók megkérdezte Kodályt, hogy nincs-e szándékában szintén külföldre menni; a válasz határozottan nem volt. Kodályné viszont átadott Bartóknak egy nemzetiszínű szalagot, hogy ne feledkezzék meg Magyarországról; ezt Bartók gondosan megőrizte.

Ekkor látták egymást utoljára.

Bartók Béla

Zsinatunkat 1983. okt. 15—16. napjain tartjuk Budapesten. A Zsinatra a külföldi unitáriusok képviselőit is meghívtuk. Romániából: **dr. Kovács Lajos** püspököt és **dr. Barabássy László** főgondnokot; Csehszlovákiából: **dr. Dusan Kafka** prágai moderátorlelkész; az IARF képviselőjében **Roy Smiths** alelnököt, aki egyben az angliai unitáriusok vezetője. **Bartók Béla** főgondnokunk, aki részt vett az angliai unitáriusok Oxfordban ápr. 8—12. napjain tartott közgyűlésén, személyesen is tolmácsolta meghívásunkat.

A Hegyi Beszéd

Itt a tavasz, beköszöntött mindannyiunkhoz! A borús, nyirkos tél után jól esik újra a napsütés. A fák virágba borulnak, a kertek pompázni kezdenek. Sorra nyílnak a tavaszi virágok, és zöldellni kezd a fű. Otthon a szüleim kertjében már májustól díszlenek a rózsák. A rózsák nemes növények, az emberek mindig különös figyelemmel gondozzák. És milyen öröm rózsát adni ajándékba!



A rózsáról a Kis herceg kedves, emberi története jut eszünkbe. Egy veletek egyidős, kb. tízéves kisfiú érkezik egy távoli kicsiny bolygóról a földre. Ropantul meglepődik, mikor meglátja a viruló futóro-

zsákat egy falon. Meg akarja érinteni azokat, de a rózsák megszúrják. És ekkor fájó szívvel elmeséli az ő rózsájának történetét. Otthon a bolygóján elkezdett növekedni egy rózsatő. A bárányok jöttek és le akarták legelni. De a kis herceg megakadályozta, búrát vont köré. Nap mint nap járt és öntözte, gondozta virágát. A rózsza egy nap kivirágzott és a kisfiú gyönyörködött benne. Majd így fogalmazta meg barátságát a rózsához: „Az az idő, amit a rózsámra fordítottam, az teszi olyan fontossá a rózsámat.”

A földön sok rózsza van, de ezek mind tövisesek és szúrnak, bőknek. A kis herceg rózsája mosolyogni is tudott. És a kisfiú — talán — utólag döbbsen rá, hogy milyen fontos volt számára a rózsza. Az övé volt, de nem azért, mert csupán önzően birtokolta, hanem, mert megdolgozott érte. Az az idő és áldozatvállalás adja meg a dolgok értékét az életben is, amit arra szentelünk. Amit mi magunk csinálunk, a saját kezünk, eszünk munkájával.

Ha nektek is van egy kis virágotok, cicátok, kutyátok, netán aranyhőrcsögötök, akkor tudjátok, hogy mit jelent a rendszeres gondoskodás. Ha van valami, amit védhettek, óvhattok, aminek szüksége van rátok, akkor rájöttök az értékére is. És ez érvényes az otthoni munkára is, a háztartásban való segítségre, arra, hogy ti magatok pucoljátok ki a kiscipőket.

Jutka is, akárcsak a Kis herceg tízéves. Hozzánk jár a Nagy Ignác utcába gyermek Biblia-óra. Tőle kaptam ezt a gyönyörű rajzot, ahol Jézust látjátok tanítványai és az őt követők körében, talán a Galileai tó partján. A távolban a tavon halászsokat láttok egy csónakon. Tudjuk, Jézus tanítványai között halászsok is voltak.

„Amikor Jézus meglátta a sokaságot, felment a hegyre, és amint leült, odamentek hozzá a tanítványai.” — így kezdődik a Hegyi Beszéd bevezetője. És ezután Jézus elmondja mindazt, ami a keresztény magatartás alapja. A tanítványoknak is épp olyan újszerű volt hallgatni Mesterüket, mint amilyen újat hozó a tavasz a tél után, vagy amilyen döbbenettel szemlélte a kis herceg földünket. Csakhogy, amit Jézus mondott, tanított, cselekedett, az alapvetően járta át őket, változtatta meg életüket. Hisz abban benne volt a hit mindent átütő és legyőző ereje. Jézus hite Istenben, az emberben, a jóságban, az igazságban a tanítványok szemét is felnyitotta. „A szem a test lámpása. Ezért ha a szemed tiszta, az egész tested világos lesz.”

Forduljatok ti is őszinte szeretettel Jézus tanításai felé. Zárjátok szívetekbe, vessétek agyatokba, hogyha majd felnőtök szebbé és békésebbé tehessétek ezt a világot!

NAGY GÉZA

Kevesen tudják, hogy Nagy Géza nyugalmazott általános iskolai igazgató, budapesti presbiter, örökös egyházi tanácsos, már 1909-ben diplomát szerzett a kolozsvári Állami Tanítóképzőben.

Érdemes és eredményes munkája méltó elismerésül a VIII. kerületi Művelődési Osztály javaslatára a budapesti Tanítóképző Főiskola rubin diplomával tüntette ki, 70 évet meghaladó tanítói munkásságáért. Nagy Géza bácsi lakásán nézegeti a kapott érmet és az elismerő oklevelet. Azok közé a híveink közé tartozik, akik nemcsak szolgálatukat végezték példamutatóan, hanem egyházi életünkben is példával szol-

gálnak. Nagy Géza bácsi is, mint presbiter és elsősorban mint egyházközségi tag, hosszú évtizedek óta, magas életkorát meghazudtolva, minden vasárnap ott ül a második padban, hogy hallhassa a lekipásztorok prédikációit.

Kitüntetésé alkalmából szeretettel köszöntjük, és további jó egészséget kívánunk.

CSÓKALÁNYOK

Kriza János mesekönyvének második kiadása

Kriza János meséiből válogatott egy kötetre valót Kriza Ildikó 1972-ben, s azokat fenti címen adta ki a Móra Könyvkiadó. Most a karácsonyi

könyvpiacra megjelent e szép mesekönyv második kiadása.

Az utószó idézi Kriza János szép önvallomását: „Székelyföldön jársom alatt jöttem véletlenül azon észleletre, mily sok kincs hever, senkitől sem figyelve meg a nép alsó rétegeiben: attól fogva egyet számtalan foglalatosságaim közepett sem vesztettem szemeim elől, magam is gyűjtögettem, mind a Székelyföldön jártamkor, mind pedig Kolozsvárt lakó sok székely férfi és asszony embereknél”.

Sajnos mind az utószó, mind pedig a kiadó által összeállított és a könyv utolsó oldalán olvasható szöveg nem említi meg, hogy a mesegyűjtő Kriza János egyben unitárius püspök is volt. Volt-e ebben valami szégyellni való?

A svájci protestáns szabadelvűség

Az UPL Union protestante libérale hosszú esztendő óta azon fáradozik, hogy röviden összefoglalja és kiadja a svájci szabadelvűek hitelveit. E tárgyban már sokféle részleges kiadvány jelent meg, de mindegyiket valamilyen hiányosság jellemezte: vagy a rossz nyelvi fogalmazás, vagy a tárgyalás szűk korlátai, avagy éppen a terjengős, túl hosszú szövegezés.

Olyan gyakorlatias dokumentumot szerettek volna kiadni, amelynek szövege pontos, modern és közérthető. Elveik ismertetését széles tömegeknek szánták. A feladat nem volt könnyű. Mindenekelőtt tisztázni kellett, hogy mit értenek protestáns szabadelvűség fogalmán, hiszen napjainkban annak számtalan árnyalata létezik. Gondot okozott a forma és a terjedelem is. Nem törekedtek hitelveik teljes ismertetésére. Főképpen gondolatébresztésnek szánták, nem tanulmányoknak.

A tartalmat így csoportosították: A protestáns liberalizmusról, A Bibliáról, Jézusról, Az Egyházzal, s végül egy pár gondolat ezen a címen: Hit és élet.

A továbbiakban ismerkedjünk meg ezekkel a fejezetekkel.

A szabadelvű protestantizmus.

Eredete visszavezethető a XVI. századra. A mozgalom a mai protestantizmus legmodernebb megnyilatkozási formája. Jellemzője a teljes lelkiismereti szabadság, valamint a tiszta jézusi evangélium tolmácsolása. A szerkesztők nem adnak abszolút és teljes elvi meghatározásokat, egyszerűen csak bizonyos lényeges szempontokat kívánnak tisztázni.

A liberális protestantizmus létét csak Istennel tudja elképzelni. Alapja az evangélium. Számára a vallás élő, megelevenítő élmény: kapcsolat azzal a MÁSSAL, akit Istennek nevezünk. Isten megnyilatkozását leginkább az emberi életben és az emberi szellem tevékenységében ismerik fel. Isten állandóan cselekszik az emberben, s ez a lelki realitás bizonyos értelemben főle nő földi életünk minden értékének. A szabadelvűség különbséget tesz a hit és a vallásrendszerek, valamint hiedelmek között. A Bibliában is különválasztja az örökérvényűt a gyarlótól és időszakostól. Az egyéni szabad lelki életet semmilyen dogma nem verheti bilincsbe, nem korlátozhatja tevékenységét. E szabad vizsgálódás alapjait a XIX. század elején fektették le, s fejlődése azóta is tart. Céljának és feladatának tekinti az evangéliumok szellemében a keresztény élet szüntelen megújítását, frissítését. Híveinek szellemi igényét és értelmi fejlettségét igyekszik figyelembe venni. A tudományokat és a filozófiát egyaránt fel akarja használni a lelki élet építésére. Az örök reformáció szellemében minden egyházi tekintélyt mellőz. A szabadelvű protestantizmus semmilyen egyházi, politikai vagy gazdasági irányzatnak nem elkötelezettje.

Isten.

A szabadelvűek Isten létezését vallják. Isten, lélek, igazság — olyan fogalmak, amelyek életük és gondolkodásuk középpontjában állnak. Kevés az emberi szó ahhoz, hogy Istent tökéletesen leírja vagy meghatározza. (Sokszor éppen az emberi szó ferdíti és torzítja el a lényét.) A liberálisok szerint minden hitvallás és dogma, avagy szimbólum csak viszonylagos értékű. Istent nem lehet kisajátítani, monopolizálni. Egyetlen embernek, vallásos közösségnek vagy akár keresztény felekezetnek sincs joga ahhoz, hogy úgy közelítsen Istenhez, mint kizárólag sajátjához. Az élő Isten az emberi történelemben mindenhol jelen volt és jelen van. A reformáció vissza akarta adni Istennek a őt megillető helyet. Jézus tanított meg arra, hogy benne megnyeli Atyánkat lássuk. Tudjuk, hogy Isten egyaránt közel és ugyanakkor végtelenül távol van tőlünk. Közele, mert forrása minden emberi eszményünknek, nemcsak gondolatunknak, valamint érzelmeinknek, egészséges akarásainknak és reményeinknek. Ugyanakkor távoli, mert emberi elménk számára megfoghatatlan.

A filozófia, a kultúra és a tudomány segítséget nyújthat a lelki élet realitásainak feltárásához. Az idők folyamán keletkezett egyházi dogmával szemben kritikai állásponton vagyunk. Mindenekelőtt éppen evangéliumi alapokról bíráljuk és kérdésessé tesszük a szentháromság hitelvét. Elvetjük a bálványimádást és a mágikus szertartásokat, viszont mindenkor örömmel üdvözljük a szellem megnyilatkozásait a vallásban és a tudományokban.

A Biblia.

Elismerjük a Szentírás tekintélyét és értékeit, de visszautasítjuk imádását, azt a tévesnek ítélt nézetet, hogy annak minden sorát Isten közvetlenül tőlba mondta volna. Az evangéliumokban Isten tiszta és hamisítatlan gondolatait keressük. A XVI. századi reformáció csak a kezdetet jelenti, azt folytatni kell. A Biblia újraolvasása és értelmezése nem veszített időszerűségéből.

A Bibliát olyan emberek írták, akik nem egyformán voltak ihletettek, és nem egyformán látták, értékelték a hitbeli dolgokat. Az ótestamentum az újnak előkészítője. Bibliakritikánkkal újabb meg újabb lelki értéket kívánunk feltárni. A Bibliát csak szabad szellemmel lehet helyesen olvasni, magyarázni. Nem betűinek és szövegének vagyunk hívei, hanem szellemének. Ismerjük a szentírási szövegek tévedéseit éppúgy, mint örök időre szóló értékeit. Osztályozása, szelektálása mindég aktuális.

A szabadelvű protestantizmus mindenkit arra biztat, hogy mindenkor használja fel értelmét és intelligenciáját hitének és vallásos életének kiépítésében. Újra hangsúlyozzuk, hogy tudni kell különbséget tenni a között, amit Jézus mondott, tanított és a közt, amit az idők folyamán róla mondtak és tanítottak. Minden gyarló emberi vonása mellett is az evangélium üdvösségünk forrása.

Jézus: az élő Isten fia

Számunkra az evangéliumok tárják fel Jézus személyét. Ő valójában a Lélek által lett Isten fia. Ő töltötte be legtökéletesebben Isten akaratát. Benne testesült meg leginkább az, akit ő Atyának nevezett. Ez azt jelenti, hogy a szabadelvűek szeretnék elkerülni azt a hibát, hogy összekeverjék Isten és Jézus személyét. Jézus igazi személyét ki kell hámozni ama elméletek háttéréből, melyekben sokan és sokszor megjelenítették. Így ő előbb valósággá válik, mint ha személyét isteni misztikummal vesszük körül. Feladatunknak tekintjük, hogy híveinknek ne egy elmélet-gyűjteményt adjunk, hanem mutassuk meg az egyetlen, élő Istent és az ő emberfiát, Jézust.

Hívjuk az embereket, hogy ismerjék meg Jézus tanításait és példaadását mint emberi életünk erőforrásait. Jézust nem imádni kell, hanem szavaiból és tetteiből örök dicsőítésünk tárgyát, Istent kell megismerni. Bár Jézust az evangéliumokból lehet megismerni, azt is tudnunk kell, hogy sok szélsőséges, ellentétes elmélet és magyarázat született azokból a közel kétezer év folyamán. Ez idő alatt sok dogmatikai harc keletkezett a hívei között. Reformátorok sora lett rabja koruk dogmatikai formuláinak Jézus személyével kapcsolatban. Lassan megtanultuk felismerni a haszon és értelem nélküli dogmákat (pl. Krisztus isteni származása, vagy a helyettes elégtétel tana és mások.). Az íráskor világos, tiszta és intelligens olvasása, értelmezése feltárhatja Jézus üzenetének élő és megelevenítő lehelletét, amely Istenhez emeli az ember lelkét.

Az egyház

A protestáns szabadelvűség azt vallja, hogy az igazi, láthatatlan egyház azokból áll, akik Isten akaratát Jézus szellemében törekszenek megvalósítani, amelyet az evangéliumok sugallnak. Az egyházi intézmények-

nek és szervezeteknek csak viszonylagos értékük van. Hisszük, hogy az az élet, melyet Isten lelke és Jézus tanítása hat át, megdönt minden emberi okoskodást, elméletet, hiedelmet és minden egyházi rendszert, szisztémát.

A szabadelvűek hisznek az örök reformációban. Hisszik, hogy Isten minden embert hív az akarata szerinti életre. Ez a hívó szó értelmet ad az életnek, akár válaszolunk arra, akár nem. E célhoz az egyházak csak eszközül szolgálhatnak — önmagukban nem lehetnek céljai a lelki életnek, sőt az egyházaknak maguknak kell törekedniük, hogy alkalmas eszközöket lehessenek a hitélet kiteljesedésének, a szellemi és szociális igények betöltésének. Ez a liberalizmus mindenek felett nyitott. Elismeri, hogy magától értetődő a hagyományok és kultikus formák sokfélesége, különbözősége. Ezért állandóan kész helyet adni a dialógusnak mindazok számára, akik bármilyen vallásos gyakorlat keretében az igazságot keresik. A különbözőségben is keresi az egységet. Tiszteli mindenkinek a sajátosságát, mert tudja, hogy az nem akadály a közösségi életünknek. Küzd minden önkényeskedő dogmai tekintéllyel szemben. Minden formális hittétel pusztán emberi kifejezés, amely önmagában nem elegendő az isteni titok megfelfedezéséhez. Ezek a formulák gyakran akadályozzák a keresztyényeket abban, hogy világosan felismerjék az evangéliumi üzenetet és Isten akaratát.

Hit és élet

A hit feltétel nélküli vonzódásunk és kapcsolatunk megnyilatkozása Isten iránt. Ez a kapcsolat csak is személyes lehet. Ez Isten bennünk való munkálkodásának gyümölcse. A liberális protestantizmus úgy véli, hogy a hitet nem lehet sem merev dogmákba zárni, vagy bibliai szövegekhez kötni, sem rideg keretekhez kapcsolni. (Rítusokhoz, egyházi szertartásokhoz.) A hit nyitott, élményszerű és mindig új. Feltételez bizonyos lendületet és állandó kutatást. Ebben a szellemben és értelemben a hit több mint a hittételek. A szabadelvűséget az elmélyült vizsgálódás és az őszinte megfontolás jellemzi. Fő elve: megélni a jézusi tanításokat, s főképp a nagy parancsolatot, hogy... „Szeresd az Istent teljes szívedből, lelkedből és elmédből, valamint szeresd felebarátodat, mint önmagadat...”

A reformáció azt tanította, hogy az ember hit által üdvözl, és nem cselekedetei által. Szerintünk a hit feltételezi, hogy egy új élet által teljes önmagunkat Istennek szenteljük. Életünknek mélynek, felfokozottnak kell lennie mind benső tartalmában, mind szo-

ciális, közösségi megnyilatkozásaiban. A szabadelvűség mindenekelőtt egy életelv és magatartási forma. Ezért tekintendő egy élcsapatnak, a jövő iránymutatójának, nemcsak a protestantizmus keretein belül, de minden más vallás számára is.

Az eredendő bűn tana elvetendő mint olyan elv, amely semmit nem old meg, nem magyaráz meg, sőt derékba töri reményeinket és feloldja az egyéni felelősség érzetét. Ellenkezőleg az embernek Isten és a világ előtt bátran kell vállalnia belső meggyőződésből fakadó és megismert önmagát, az embert, aki — miként Pascal fogalmazta meg — „a felséges és a nyomorúságos keveréke.”

Kiáltvány

A modern világ meg lévén győződve arról, hogy Isten lélek, és hogy őt lélekben és igazságban kell imádni, valamint áthatva az igazság és az evangéliumi üzenet iránti hűségtől, a protestáns szabadelvűség kinyilatkoztatja, hogy...

- Isten leginkább Jézus Krisztusban tárta fel akaratát.
- A Bibliát csak a teljes szabadság feltételével lehet olvasni, keresve benne a sorait átható szellemet.
- Jézus élete és tanításai meg kell hogy ihlessék az embereket.
- A hit több mint a hittan.
- Isten hívja az embereket, akik szabadon válaszolhatnak erre igennel vagy nemmel.
- A vallási kérdésekben minden tekintélyi rendszert és dogmatizmust el kell vetni.
- Az igazi egyház láthatatlan, mert azokat foglalja magába, akik Jézus szellemében gyakorlatban élnek meg Isten akaratát.
- Az embereknek az evangéliumok tanítása szerint kell élniük, ahogy azok eredeti tisztaságukban követelik tőlünk.

A szabadelvű protestantizmus hív mindenkit, hogy nyissunk ajtót-ablakot a szellem és az evangélium számára, hogy azok jelen életünkben is szabadon áramoljanak és hassanak mindenfelé.

(Hangsúlyozzuk, hogy fentiek svájci szabadelvű testvéreink nézeteit tartalmazzák. Szerkesztőségünk szívesen venné olvasóink ezekkel kapcsolatos véleményét, levelét.)

Fordította: Bajor János

ISTEN HÁZAI

Közel két évezrede, hogy a téli napforduló idején gyermek született Bethlehemben, és az ő csillaga „megálta a hely fölött, ahol a gyermek vala”. Majd egy fél évezreddel később megint csak a téli forduló idején egy másik gyermek látta meg a napvilágot az Arab-félsziget sivatagi ege alatt.

Az elsőt Jézusként ismerjük, és születése napján, december 24-én karácsony estéjén ünnepli a keresztyén világ.

A másodikat Mohamednek nevezik, és születésének emlékeztetőre január 7-ét, Id-El-Maulud napját szentelik a mohamedánok. A keresztyén világ karácsonyi ünneplése szerte a világon szinte hasonló módon folyik, hiszen az évezredek rituálé egyértelműen meghatározza az ünneplés rendjét. A különbözőségeket legfeljebb csak az ünneplők lelki felkészültsége és a karácsony minden évben megújuló csodájában való várakozás mibenléte adja meg. Mert nincs lényegi különbség a hóval borított nagy székesegyházak harangzúgással és orgonaszóval aláfestett éjjeli miséje, vagy egy kis afrikai település puritán egyszerűségű, sivatagi porral belepert, izzasztó levegőjű, dobokkal és csörgőkkel kísért éjjeli szertartása között. A gyermek Jézus bölcső-

jét körbenállók börszíne más, az áhítat és a békét hozó megváltó csodájában való bizakodás ugyanaz. Ha meg a hívó emberiség másik jelentős hányadát kitevő mohamedánok ünneplését nézzük, hasonló megállapításra jutunk. A bagdadi aranymecset díszes kupolája alatt éppen úgy, mint a sivatagi poros út mentén csupán néhány kövel jelölt és Mekka felé tájolt imahely mindennapi ötszöri imájának egyike rangosabb és hosszabb Id-El-Maulud napján, és az imát a vallási, és vele összefonódott politikai élet méltóságai vezetik, hirdetve a mindenható Allah és prófétájának, Mohamednek dicséretét a földre boruló híveknek.

A távolit, az ismeretlent, hajlamos az ember felruházni olyan valós, vagy csak hallomásból ismert különösséggel, amelyek azután — ha megismerkedtünk velük — levetkőzik vagy elvesztik ezen tulajdonságaik jelentős hányadát.

Mohamedán államban élve, döbben rá az ember, hogy a keresztyén és mohamedán ünnepszentelések között, bár külsőségeikben természetesen igen sok a különbözőség, nagy a hasonlóság: lelki tartalmuk, amely az ősi, közös gyökérből táplálkozik, hasonló: az egy igaz és mindenható Istenben való hit.

A két vallás Istenének háza adják talán a legjobb példáját az elmondottakra.

Az emberiség homályos őskorától, a rengetegek mélyen vagy magányos sziklacsúcsokon emelt primitív áldozati oltároknak és a civilizált világ égretörő katedrálisainak vagy hatalmas kupolájú mecseteinek helykiválasztása mindenképpen azt a célt szolgálta, hogy az ember valamilyen méltó, különös, egyedülálló, szent helyet válasszon Isten házának, hogy ott áldozatot mutasson be Neki, hogy imájával közelebb kerülhessen Hozzá. A ház mikéntje, egyszerűsége vagy lélegzet-elállító méretei és rangossága már csak az építők koronként változó ízlését, anyagi lehetőségét és a vallás életében bekövetkezett esetenkénti változásokat tükrözte, a hely azonban, a céllal együtt, szinte minden alkalommal változatlan maradt.

Jeruzsálem példájával lehet ezt talán a legjobban érzékeltetni. Nemcsak Jézus élete és kereszthalála szentelte meg ezt a várost, a zsidóknak és mohamedánoknak egyaránt szent ez a hely.

Ahol az első keresztény császár, Constantin anyja, Szent Heléna a 4. században megjelenni vélte a kereszt maradványát, áll a Szent Sír székesegyház, várva a hajdanvolt kereszties lovagokkal kezdődött végeláthatatlan keresztény zarándokok áramlatát.

Ettől a helytől nem messze emelkedik az a sziklacsúcs, ahol az ősidőkben Ábrahám feláldozni készült fiát Istennek. Ezen a csúcson emelkedett Salamon király temploma, ezt a templomot rombolták le a római légiók. A legenda szerint innen szállt égbe Mohamed próféta, és ennek emlékére itt épült fel a 7. században a mekkai mecset után második legszentebb temploma az „igazhitűeknek”.

Micsoda gyűjtőpontja ez a hely, ez a város három vallás múltjának.

De folytathatjuk a sort a dél-spanyolországi híres mór városok székesegyházainak történetével is.

Az ősi, föníciai majd kelta egyszerű szentélyekre épültek rá a római birodalom sok-sok istenségének templomai, majd az államvallássá lett kereszténység templomai folytatták a sort.

A 711-ben bekövetkezett mór uralom csodálatos mecsetei természetszerűleg ugyanarra a helyre épültek, hirdette a nevében megváltozott Isten, Allah dicséretét. Majd eljött az 1492. év, az újkor hajnala és egy-

ben a mór uralom végső felvonása: Granada eleste. A győztes keresztények természetesen el kívánták törölni a más vallás Istenének emlékét, így ezek a hajlékok vagy lebontásra, vagy átépítésre kerültek a más istenhit ízlésének megfelelően. A hely, mondanunk sem kell, változatlan maradt, nem beszélve a célról, mely ugyanaz maradt, bár megváltozott formában.

Talán a legjellegzetesebben példázza ezt az átalakulást a világhírű cordobai mecset, amelynek központi magját keresztény székesegyházzá formálták át, a többi rész változatlanul hagyása mellett. A hívőknek így előbb át kell haladni a hajdanvolt mecset narancsfákkal teleültetett udvarán, majd a mecset belső oszloperdején, és csak akkor érnek el a keresztény Isten hajlékához. (Az ötlet amennyire megkapó, ugyanannyira bizarr is, és a világ egyik legszebb épületének tartott mecset ilyenén átalakítását még a legkatolikusabb király, V. Károly is elítélte.)

Végül fejezzük be a sort a budai várban álló Nagybaldogasszony-templomunk épületének történetével. Miután a törökök elfoglalták Buda várát, a templomot mecsetté alakították át, és az is maradt 150 éven át. A vár 1686-ban történő visszafoglalásáig innen hirdette a müezzín Allah mindenhatóságát, és csak utána lett ismét a keresztény Isten háza.

A fenti példák talán érzékeltetni tudták azt az igyekezetet, hogy a különböző vallások bár változó formákban, de azonos céltól vezéreltetve méltó hajlékot kívántak állítani istenüknek. A római Szent Péter tér zarándokait, a mekkai Kaaba körül összegyülekező milliókat, vagy a jeruzsálemi Siratófalnál leboruló hívőket mind-mind egy cél vezérli: a sok ezer évvel ezelőtt az ősök által kiválasztott szent helyre elzarándokolva, imát küldeni istenükhöz, mivel az Isten házának épített hajlékban elsuttogott vagy fennhangon elkiáltott ima közelebb viszi őket az Eg Urához.

Karácsony ünnepén távoli világrészek távoli templomaiban az emberiség ismét megünnepelte a kisdéd születését, és bár ezek a templomok nagyságban és stílusban különbözőek, nem beszélve a tornyokat ékesítő különböző jelekről, a hívő emberek szebb, jobb, igazabb élet utáni békevágya megszenteli ezeket a helyeket, és testvéri közösségbe kapcsolja össze.

Mikó István

EMLÉKEZÉS SZABÉDI LÁSZLÓRA

Amikor az ember életútján elérkezik a hetvenötödik határkőhöz, lassacskán előkészíti az elszakadó mozdulatokat a világtól. Kihúzza fiókokat, amelyeket régen nem nyitott ki, és elmereng régi fényképeken.

Most éppen három fénykép került a kezembe. Három tizenhét éves fiatal arc, a kolozsvári alma mater diákjai. A képeken a *Kriza János önképzőkör* hajdani vezetői. Az egyikén *Székely Laci*, az önképzőkör elnöke, a másik kettőn az önképzőkör nagyműtű, kézzel írott folyóiratának, a *Reménynek* szerkesztői: *Borbély Samu*, a tudományos szerkesztő és az irodalmi szerkesztő, az a *hosszúra nyúlt fiatalember, aki én voltam*. Most a szerkesztő emlékezik az elnökre, aki rövidesen felvette a *Szabédi* költői nevet és később a romániai magyar irodalmi élet markáns alakja, s immár közel huszonnégy éve tragikus halottja lett.

Magam előtt látom népes osztályunkat, a falvakról származó bentlakó diáktársakat és a városiak — a nagyrészt jómódú fiúk között a magas homlokú, értelemről sugárzó arcú, de nagyon szerényen öltözött *Székely Lászlót*. Abban az időben a tudás, az olvasottság és a becsületes diákmunka tekintélyt jelentett, s egy pillanatig sem volt vitás, hogy ki kövesse az önképzőkör elnöki tisztségében az Erdély-szerte megbecsült elődöket.

Székely László irodalmi érettségére mi sem jellemzőbb, mint az, hogy későbbi könyveiben, az *Illyés Gyula* által a *Nyugatban* melegen fogadott „*Alkotó szegénység*” című verseskötetében, a *Csehi Gyula* ál-

tal szerkesztett „*Telehold Veér Anna alszik*”, majd az 1980-ban megjelent, válogatott műveit tartalmazó „*Enyém ez a történelem*” kötetben számos olyan verse található, amely először a Kriza János önképzőkör ülésén hangzott el. Itt verset felolvasni színvonalat jelentett. Az önképzőkör vezető tanára, a jeles irodalomtörténész Borbély István ezt a feladatát is tiszteletreméltó odaadással végezte, s a diákok bírálatai után nemegyszer valóságos kis értekezés keretében értékelte ki az elhangzottakat.

A három kolozsvári magyar gimnáziumban pezsgett a szellemi élet és a kisebbségi sorsba került, a nagy megrázkódtatás után éledező magyarság szeretettel figyelte a fiatalok, a jövődő kibontakozását. Amikor a református teológusok által szerkesztett *Ifjú Erdély* pályázatot hirdetett a középiskolák diákjaira számára egy sereg műfajban, mi is megmozdultunk, és komoly dicsőség volt számunkra, hogy iskolánk, az unitárius gimnázium lett a győztes ezen a szellemi vetélkedőn. Külön örömet jelentett számunkra, hogy megelőztük a kolozsvári református gimnázium diákjait, ahol olyan évfolyamtársaink voltak a vetélytársak, mint *Granpierre Emil*, *Wass Albert*, *Kovács József*.

Az örömet a nagy letaglózás követte. A sovíniszta szellemben fogant Anghelescu-törvény váratlanul ekkor léptette életbe az új baccalaureatusi rendszert, amelynek eredményeként az ismeretlen román vizsgabizottság előtt a román nyelven megtartott vizsgán elvérzett valamennyi jeles diákjával a mi osztályunk is, éppen úgy, mint a többi magyar középiskola csaknem valamennyi érettségiző diákja.

Ez a kegyetlen megpróbáltatás aztán szét is szórt bennünket. Székely Lászlónak szeptemberben, az újabb nekirugaszkodáskor sikerült a vizsgája, s még ebben az évben megjelent Budapesten a volt osztálytársal, Valkó Lászlóval közösen kiadott kötetük „Új élet” címmel. Példányszámá nagyon alacsony lehetett, mert amikor Mikó Imre 1975-ben megemlékezést írt Szabédi Lászlóról, megemlíti, hogy ehhez a kis gyűjteményhez nem is tudott hozzájutni.

Ekkor kanyarodtak el életútunk is egymástól. Én Budapesten érettségiztem, itt folytattam egyetemi tanulmányaimat, Szabédi László pedig unitárius egyházi ösztöndíjasként Franciaországban, a strasbourgi egyetemen tanult tovább.

Franciaország hozta meg Szabédi László életében a nagy erjedést, bár egyéniségére, gondolkozására tragikus haláláig rányomta bélyegét az az útravaló, amit iskolájától, tanáraitól, egyházától kapott. Ez nála lelki alapállást jelentett: az örökké kereső, kételyeiben és a mind másokkal, mind önmagával való vitákban is egyre tisztuló emberi magatartást.

Az előttem fekvő, 18 évesen kiadott első verseskötetében olvasom a későbbi életére is annyira ráhangoló sorokat, amelyekkel életét, a saját ifjúságát jellemzi:

„... mely kétségek közt egyre kérdez
És sohse juthat megfejtéshez.
Amely ma így lát, holnap úgy lát,
De ma sem, holnap sem hazugság.”

Ez az egyre kérdező ember volt Szabédi László, akinek hite mindig őszinte volt, és lelki alkatából folyólag soha semmiféle megalkuvásra nem volt hajlandó. Önként vállalt nehézségeket, szegénységet, mellőztetést, és amikor a nemzeti mámor boldog örömmel fogadta a megnyílt érvényesülési lehetőségeket, ő a körülményeket mélyebben megítélve vonult vissza egy kis román faluba, keresve a két nép együttélésének becsületes lehetőségeit.

Nagy vesztesége a magyar költészetnek, hogy Szabédi László költőként nem bontakozott úgy ki, mint ahogy tehetségéből kitelt volna. Ennek a költői kiteljesülésnek bizonyára legfőbb akadályává lett az a sokoldalú tevékenység, amit a világ nagy változása után kifejtett. A költészet művelése mellett írt prózát, folytatott publicisztikai tevékenységet, irodalomtörténész és nyelvész, tudós és örök tanár volt, aki a kolozsvári magyar Bolyai Egyetemen esztétikát tanítva, lelkeségével, kompromisszumok nélküli egyéniségével a tanítványok sokaságának szívébe írta be kitörölhetetlenül magát.

Hitte, hogy a háború utáni új világ formálásában alkotó módon kell részt vennie és bízott abban, hogy a dolgok úgy is formálódhatnak, ahogy annak képét önmagában kialakította. Ahogy a régi világgal nem tudott megalkudni, úgy maradtak tőle idegenek az új rend torzulásai is. A régi világgal való lelki konfliktusát meg tudta oldani a félrehúzóddással, mert ahhoz a világhoz nem fűzték a szeretet szálai. A kialakuló új világgal más volt a kapcsolata, úgy érezte — a Magvető kiadásában megjelent válogatott műveinek címe szerint —, „Enyém ez a történelem”; és amikor e történelem alakulásának torzulásai folytán feladataival kibékíthetetlen konfliktusba került, a lelkiismereti kérdésekben kompromisszumokra nem hajlandó nagyszerű elme a József Attila-i önkéntes véget választotta.

A romániai magyar irodalmi élet Szabédi László összegyűjtött verseinek „Rózsahullató fa” című kötetben való kiadásával emlékezett meg a költő születésének hetvenötödik évfordulójáról. Mi is csatlakozunk a megemlékezőkhöz, mert Szabédi Lászlót a miénknek valljuk és vállaljuk. Bárhol élő magyarok egyaránt gazdagodtunk azzal, hogy az író és tudós Szabédi László, a kiváló jellem és gondolkodó magyar közünk volt és fájdalommal gondolunk arra, hogy elmúlásával milyen értéket veszítettünk.

Dr. Vernes Gyula

ORBÓK ENDRE LEVELE

Kedves János!

Év elejei találkozásunkkor hallgattalak mindazokról az elképzeléseidről, melyekben arról beszéltél, hogy szeretnél a hívő embernek a segítségére lenni a teremtő Istenhez vezető út keresésében és megtalálásában. Így került szóba az istentisztelet, és ezen belül az ima szerepe-re.

Teljesen egyetértettem Veled abban, hogy mindazok a fizikai cselekvések, melyek évszázadokkal ezelőtt egy mély tartalom formai kifejezői voltak, később szokásokká váltak, napjainkban pedig — nyugodt lelkiismerettel le merem írni — a legtöbb esetben tartalom nélküli monotonniává alakultak. Beszélgetésünk anyagából most csak egyet ragadok ki.

Az imádkozás a lélek szabad és hálás érintkezése Istennel. Hogy ez az érintkezés minél elmélyültebb lehessen, úgy tervezem — mondtad —, hogy az ima alatt a hívek maradjanak ülve.

Első hallásra ez igen csekély dolognak tűnik. De csak az első hallásra. Máté evangélium 26,39, ezt olvassuk az imádkozó Jézusról: „...és egy küssé előremenne, arcra borulva...” — Márk ev. 14,35: „...és egy kevéssé előremennén, a földre esék és imádkozék...” — Lukács 22,41: „...és ő eltávozik

tőlük mintegy kőhajításnyira, és térdre esvén, imádkozék...”

Tudom én, hogy sok mindent lehet mondani erre: például hivatkozhatnánk a kor szokásaira, vagy arra, hogy mindez talán mégsem pontosan így történt. Mindez azonban lényegtelen. A lényeg, amit az evangélium írói éreztek, ez: nem közömbös a szituáció, melyben az Isten és ember közötti párbeszéd lezajlik. Az ima nem tiszteletadás. Az ima több ennél.

Kedves János, — aki gyakran jársz gyülekezetbe —, tedd fel az imádkozó embereknek a kérdést, vajon ki az, aki odahaza úgy imádkozik, hogy felállva teszi azt? Bizonyos vagyok benne, hogy senki. Ezzel szemben sok olyan hívőt fogsz találni, aki bemennén szobájába, leül a legmeghítettebb helyére, összekulcsolja kezét, meghajtja fejét, esetleg még a szemét is lehunyja, hogy szinte kizárja a külvilágot, hogy így teremtsen meg azt a szituációt, melyben elmondhatja azt, ami egyedül az örökkévaló Istenre tartozik.

Az istentiszteleten, az ima alatt ülve maradással ezt a meghítettebb, bensőségebb szituációt szeretted volna — úgy érzem megteremteni. Mindazok, akik ma idegenkednek istentiszteletünk szertartásának megváltoztatásától, csak azt bizonyítják, hogy szeretettel féltik egy-

kor sokat üldözött egyházunk szokásait. Tisztelettel és szeretettel gondolok rájuk, amiként Te is.

Néked pedig azt kívánom, hogy adjon az Isten további erőt mindazon törekvéseidhez, melyekkel valamennyiünk hitben való megsegítését kívánod szolgálni.

Bp. 1983. II. 2.

Szeretettel:
Orbók Endre

EVANGÉLIKUS SAJTÓSZEMLE

A Lutheránus Világszövetség és a hazai evangélikus egyház testvéri összefogása és állami szerveink engedélye alapján 1982 őszétől Budapesten német nyelven jelenik meg az Informationsdienst für lutherische Minderheitkirchen in Europa, dr. Gottfried Mierau szerkesztésében. A lap szerkesztősége a lutheránus egyház központjában, Budapest VIII., Üllői út 24. sz. a. kapott helyet.

Az 1983. évi első szám szerkesztőségi hírei között dr. Mierau közli, hogy a lutheránus egyházakon kívül a más hazai kisebb lélekszámú egyházak életét — így az unitárius egyházét is — figyelemmel fogja kísérni.

Az új szerkesztőség ünnepélyes megnyitására jan. 27-én az Üllői úti püspöki hivatalban került sor, melyen egyházunk képviselőiben püspök, főgondnok és Szent-Iványi Ilona püspöki titkár vettek részt.

Sz. I.

„A TEMPLOMBÓL FORRÁS FAKAD”

Igazi ökumenikus szellemben készült összeállítás jelentetett meg a Szent István Társulat, Levárdy Ferenc: Magyar Templomok művészei c. munkája. (Budapest, 1982.) A könyv a régi Magyarországon kialakult történelmi, keresztény egyházak művészetét foglalja össze.

A keresztény templomok mint emberi építmények magukon hordják az emberi törekvéseket, az ember szépségigényét, a különböző korstílusokat a katedrálisoktól kezdve a modern törekvésekig. Ezekbe a templomokba belefért a szüntelenül alakuló egyházak bármely formája. Amint a történelem is igazolta, a templomokat elfoglalhatják a különböző felekezetek, minden lehet belőle, tehát egyetemes lehetőséget ad a keresztény egyházak szolgálataira.

Mendele Ferenc ezt írja a bevezetőben: „Mit várunk a könyvtől és a könyv olvasóitól? Az együttélő emberek munkásságából fakadó őszinte párbeszédet a kölcsönös tiszteletből, megértésből eredő, vitatkozó együttműködést. Csak ez hozhatja meg a komoly anyagi áldozatokat igénylő munkánk tartós eredményét, nemzeti örökségünk féltő őrzését.”

Figyelemre méltó, ahogy a szerző kitér a könyv 141. oldalán a reformáció teljesebb igényű értékelésére is. Méliusz Juhász Péter Helvét Hitvallását aláíró nyilatkozata után írja: „Bevettük és aláírtuk a helvét hitvallást...” Majd így folytatja: „A határozat már nemcsak a pápás egyháztól határolja el magát, küzd a genfi máglyán kinszenvedett Szervét Mihály szentháromságtagadó tanainak magyar követői ellen is, a radikális unitárius Dávid Ferenc Erdélyben mégis szabadon tanított, s a tordai országgyűlés 1568. januárjában olyan határozatot hozott, amely példa nélkül áll a korabeli Európában.

Kimondta, hogy minden prédikátor a saját értelme szerint hirdesse az evangéliumot, a közösség pedig vagy elfogadja, vagy más meggyőződésű papot hív, de vallásáért üldözni senkit nem szabad.”

A továbbiakban pedig érdemes megfigyelni, amit az unitárius vonatkozású építészetéről ír. Az irracionális barokkból a ráció uralma fejezetcím alatt, a Kis mesterek nyomában bekezdésben Türk Antal építész munkásságát méltatja. „Türk a tér kiegyensúlyozott nyugalma-ra összpontosít, s szabadabban gazdálkodik a rokokó díszítő formákkal. Türk tekintélyt szerzett magának a templomépítést tervezgető egyházi közösségek előtt. 1792-ben szerződött a kolozsvári unitárius gyülekezet templomának megépítésére.”

„Unitárius templomok egész sora (Torockó, Székelyszentmihály, Homoródszentpál, Korond, Kissolyos, Bözöd stb.) tükrözi a kolozsvári unitárius hatást.”

Türk építészetének klasszicizáló elemei, rokokó dekorációja, a régi

és az új elemekből szőtt átmeneti stílusa szinte az egész Székelyföldre s az Aranyos vidékére kiterjesztette a klasszicizáló későbarokkot, s ezzel előkészítöje az új klasszicista stílusnak.

Unitárius szemmel nézve azonban meg kell említenem egy-két hiányosságot is. Például a katedrális művészete illusztrációi közt említést tehetett volna az ariánus eredetű Jézus-monogramból lett „ariánus kereszt”.

Hiányosnak találtam a 140. oldalon a Magyar protestáns prédikátorok címszó alatt a reformáció korabeli Magyarország prédikátorait feltüntető térképjelzéseit.

Kár, hogy Az ekletika feltámasztása fejezetben nem tér ki a Nagy Ignác utcai templomunkra, mint a századfordulón Magyarországon is erőre kapó unitarizmus reprezentáns épületére.

Ha még ez másutt nem is, de a templomok felhasználhatóságában a keresztény felekezetek egysége érvényesül. Az ökumenitásnak az egyik kulcsa maga a templomépület, amely különböző stílusokat hordoz magán, de mindenféle felekezetnek keretet szolgáltat. A belső rész az igényeknek megfelelően alakítható. Erre már említettünk szép példát a mai életből is.

A reformáció idején pedig a reformátusok és unitáriusok használták sokszor közösen a katolikusokkal a pécsi Mindszentek templomát.

A kereszténységnek nincs határa (láthatatlan egyház), viszont a közösen használt épületből jöhet az Ezékiel próféta által megjósolt forrás, amely megtermékenyíti a sivatagot, amely életet, békét hoz a lélektelen világba. „A templomból forrás fakad” (Ezékiel könyve, 47. rész.)

Az egyház, mint keret, felépítmény, csak eszköz. Vissza kellene nyúlni a forráshoz. (Hogy lehetne jobbá tenni az emberi együttélést, választ adni az emberi problémákra?)

Ha elfeledjük, hogy az egyház csak eszköz, akkor már öncélúvá válik, és rossz síkra lép. Már ki is csúszott a talaj a lábunk alól, mert Jézus nem katolikus, református vagy unitárius embert akar, hanem ökumenikus szemléletű, igazi keresztény embert.

Felhős Szabolcs

KÖNYVKERESÉS

Könyvtárunk részére ajándékként vagy megvételre keressük dr. Borbély István: A mai unitárius hitelvek kialakulásának története (Rendszeres unitárius hittantörténet) I. rész, Az Unitárius Irodalmi Társaság Szakkönyvtára, I. kötet, Kolozsvár 1925 — 8° 104. l. ára 50 lej. c. egykori munkáját. Érdeklődők forduljanak a püspöki hivatalhoz.

Úrvacsorai kancsót

ajándékozott néhai Kádár Károly és felesége, Zsuzsika néni a budapesti unitárius egyházközségnek néhai Filep Imre helyettes püspök emlékére.

Az ajándékozott úrasztali ónkancsó majdnem teljesen azonos azzal a kancsóval, amelyet a gyülekezet évtizedek óta használ úrvacsoraszínt alkalmával bor utántöltésre.

A kancsót, melyért az ajándékozónak hálás köszönetünket fejezzük ki, a budapesti egyházközség Nagy Ignác utcai templomában az elmúlt karácsonyi istentisztelet alkalmával vettük használatba.

Egy „különös” Kodály emlékezete

A Reformátusok Lapjában 1982. december 12-én megjelent egy bekeretezett cikk, ennek első bekezdésében olvasható: „a nagy vallásos génusz, Kodály, és a humanista Bartók egymás iránti mély tiszteleten alapuló barátsága... a huszadik századra jellemző” — Érdekes, hogy a jelzők felcserélése jobban fejezi ki az egymás közti helyzetüket, így: A nagy génusz Bartók és a humán képzettségű Kodály igaz erkölcsű barátságban éltek és sohasem merült fel életükben olyan probléma, amit a cikkíró központi, „különös” kijelentése állít a „Kodály emlékezete” c. cikkében: Bartók elvesztette hitét (!?)

Lehetséges volna olyan csodálatos művet alkotni, mint a „Csodálatos mandarin”, az emberi hit bizonyítékát, annak minden akadályt legyőző erejét a zene és a tánc eszközeivel úgy kifejezni, hogy Tokiótól Los Angelesig, Helsinkitől Sydney-ig emberek milliárdjai megértsek, megérezzék, — Bartók Béla génusza és hite nélkül?

Bartók Béla munkásságának kialakításához századunk elején segítséget nyújtott Kriza János népdalgyűjtő tevékenysége és Orbán Balázs Székelyföld leírásában bemutatott országjárása is. Talán ez vezette Bartók Bélát egyházunkhoz. Csak a kortársak tudják, mi csoda örömmel fogadta József Miklós püspöki helynökünk egyházunk tagjává, és milyen tisztelet övezte a nagy zenetudóst a budapesti unitárius egyházban, amikor folyt és újra fellángolt a Bartók—Kodály ellen irányított háttérbe szorítás. — Ma már mindkét zenetudósunk munkássága lezárult és évszázadunk dicsősége lett, korszakalkotó eredményeket szolgáltatva minden időre.

Ehhez az el nem vesztett hit, lelkiismeretes munka és mindenek fölé emelkedni tudó bartóki és kodályi génusz küldetett nekünk.

Kriza Kálmán

ADATOK

a budapesti unitárius egyház történetéhez

Egyházi levéltárunk értékei közé tartozik egy apróbetűs, kézzel írt kétkötetes több száz oldalas munka, melyet a budapesti gyülekezet évtizedeken át presbitere, később jegyzője, az általam még személyesen ismert Újváry László gyűjtött össze a budapesti gyülekezet múltjából. Az ő adatai alapján közöljük, hogy a leányegyházközösségé alakulást 1876-ban hagyta jóvá a kolozsvári Egyházi Főtanács.

A fiókegyházközösség — ahogyan magukat a kor szokása szerint nevezték — első vezetősége a következőkből állott:

Helyettes lelkész: *Buzogány Áron* miniszteri titkár, okl. és felszentelt unitárius lelkész-tanár. Első gondnok: *Hajós János*, akinek arcképe a Nagy Ignác u. Központi tanácsteremben látható. Másodgondnok: *Kálnoki Bedő Albert* (1839—1918), erdőgazdálkodási államtitkár, pénztáros: *Végh József*, jegyző: *M. Farkas Sándor* ismert költő. A keblit tanács tagjai a fentiekén kívül: *dr. Hatala Péter* egyetemi tanár; *Jakab Elek* történész, *Dávid Ferenc* életrajzának írója; *Sebes Pál*, *Torockó szülötte*; *Székely Elek*; *Székely Mihály*, aki 1881-ben elköltözik Budapestről, és helyébe 1881 májusában választják meg *dr. Székely Ferenc* későbbi igazságügyminisztert és *Ürmösy Miklós*, később a budapesti *Dávid Ferenc* Egyet egyik oszlopa, a századforduló idején elnöke

1880-ban került sor a fiókegyházközösségnek anyaegyházközösséggé alakulására, amikor *Péterfi Dénes* kolozsvári lelkész és teológiai tanár tartott Budapesten unitárius istentiszteletet. A megalakult anyaegyházközösség lemondott lelkészválasztási jogáról, és a máj. 16-i egyházközösi ülésen felolvassák *Ferencz József* püspök levelét, aki értesíti az egyházközöset, hogy 1880. szeptember 1-i hatállyal *Derzsi Károly* tordai gimnáziumi rendes tanárt, okl. lelkészt nevezte ki a budapesti gyülekezet első lelkészévé. Levelét a püspök e gondolatokkal zárja: „Buzgó lélekkel kérem vallásközönségünk életében e nagy és fontos lépésben Istennek szent segédelmét és áldó gondviselését”.

Az említett gyűlésből a presbitérium levelet intéz *Derzsi Károly*hoz, melyben többek közt a következőket írták: „Ezen szorosabb kötelékben, melybe egymáshoz jutottunk, mi is teljes igyekezettel készülünk Tisztelendőségedet ezen egyházközösigre nézve is oly fontos elhívásába, őszinte jóindulattal és hitrokoni szeretettel támogatjuk, s a kötelesség terheit minél elviselhetőbbé tenni fő törekvésünk leendő Istenbe vetett hittel és reménnyel összemunkálásunk igénybevételével is ezen egyházközösig minél

erősebb megszilárdulását lehetővé tenni kívánjuk.”

Az egyházközösség vállalja, hogy szeptember elsejétől folyósítja a lelkész fizetését, felköltözködési költségeit megtéríti, és a felköltözésre vasúti jegyedvezményről is gondoskodik.

A lelkész szeptember elején megérkezett Budapestre. Szept. 20-án presbiteri ülést tartanak, melyen megállapítják a lelkész ünnepélyes beiktatásának időpontját: október 10. de. 10 órára az evangélikus főiskola dísztermébe tűzik ki.

Közli: **Dr. Ferencz József**

UTÓHANG AZ ÉVFORDULÓHOZ

Kodály századik születésnapjára megemlékezést írtam. Szó volt benne a vallásos génusz Kodály és a profán humanista Bartók nemes barátságáról is.

A cikk megjelenését követő napon felhívott telefonon egy igen idős úr. Bemutatkozott, hivatkozott családjának jeles múltjára; valóban közismert erdélyi családról volt szó. Részletesen elmondta a véleményét: szerinte Bartók hívő volt, a székely unitáriusok tiszta hitét vallotta és élte teljes meggyőződéssel. Végighallgattam, azután felhívtam a figyelmét a sajtóban közzétett dokumentumokra.

A „hitetlen” szó a cikkemben nem szerepelt. Csak azt írtam, hogy fiatal éveiben elvesztette a hitét, amelyben felnevelték. Ítélni nem akartam a kérdésben. Tudom, hogy nem egészen objektív közlemények láttak napvilágot, ellenkező értelmű információim pedig töredékesek. Egyik késői művében a lassú tétel jelzése „Andante religioso”, holttestét New Yorkban ravatalozták fel. Temetésén az egyházi szolgálatot a New York-i unitárius lelkész végezte. Ha a telefonáló türelmesebb lett volna, valószínűleg elmagyarázom neki, hogy mást tart hitnek ő, mást én, és talán egy harmadik fajta meggyőződése volt Bartóknak. Hiszen én magam is másként látom hit és hitetlenség viszonyát ma, mint egyetemista koromban. Nagy zeneszerzőnk lelkiismereti ügyeit nem kutatom, ez nem az én hivatásom; főleg arról nem tudhatok semmit, mi változott amerikai tartózkodása idején. Számomra meggyőző és elég, amit *Francis Poulenc* mondott róla. (Nagyvilág 1981: 263): „Hogy milyen volt Bartók vallási meggyőződése, nem tudom, de valahányszor rá gondolok, egy szent képe jelenik meg előttem.”

Dr. Bán Ervin

Gyermek Biblia-órákat legközelebb a következő vasárnapokon de. 11 órakor tart **Szent-Iványi Iona lelkész**: ápr. 10. és 24., máj. 8. és 22-én. Évzáró: jún. 12-én lesz.

UNITÁRIUSOK AZ AMERIKAI KÖZÉLETBEN

Gondolom érdeklő lapunk olvasóit annak megismerése, hogy milyen százalékarányban vesznek részt az amerikai unitárius-univerzalisták hazájuk törvényhozó testületeiben és az egyes államok kormányzásában.

Az Egyesült Államok ötven tagállamból áll, melyek élén választott kormányzó áll. Az amerikai törvényhozásnak két háza van a Congress (a parlament-képviselőház) és a Senat (a szenátus), melybe állammonként csak 2—2 tagot választanak.

1983. januárjában ült össze az összetételében megváltozott parlament, melynek az idén sok új tagja van. Az új tagok között két unitárius van: *Nancy Johnson* Connecticut és *James Olin* Virginia államból. Velük együtt nyolcra szaporodott az unitárius törvényhozók száma a kongresszusban, mert a következők megtartották eddigi képviselői mandátumukat: *Philip Burton*, *Don Edwards*, és *Fortney Stark* mindhármán California államból. *Willieam Ratchford* Connecticut, *Donald Ritter* Pennsylvania és *Allan Swift* Washington államokból.

A szenátusnak két unitárius tagja van: *William Cohen* Maine és *Bob Packwood* Oregon államokból.

Az egyes tagállamok kormányzói közt három unitáriust találunk: *Richard Lambot* Colorado államban és *Richard Snelling*et Vermont államban választották vissza kormányzóvá. Eddigi képviselői mandátumát feladva, Michigan állam kormányzójává választották *James Blanchard*ot.

Az egyik ismert közvéleménykutató szerint az új 98. parlamenti ülésszakon a képviselők vallási hovatartozandósága változatos képet mutat. A legtöbb törvényhozó a katolikus, zsidó, lutheránus, mormon és orthodox felekezetek tagjai közül került ki. Az elmúlt évtizedben csökkent a episzkopálisok, metodisták, presbyteriánusok és más felekezetek képviselőinek a száma.

Az említett összeállítás szerint a törvényhozás unitárius univerzalista képviselőinek a száma 1,7%. Ez a szám 27,14%-kal nagyobb, mint az unitáriusoknak az Egyesült Államokban elfoglalt száma, ahol arányuk csak 0,07%.

Érdekes, hogy a 8 képviselő, a 2 szenátor és a három kormányzó közül 8-an a demokrata párt tagjai, 5-en pedig a republikánusoké.

A fentebb említett 13 közéleti személyiség közül csak egy nő van: *Nancy Johnson* új képviselő.

KÖZÉRTHETŐ EVANGÉLIUM

Balázs Ferenc: Közérthető evangélium. II. kiadás. Kiadja az Unitárius Egyház, Kolozsvár-Napoca, 1981. 93. l.

1936-ban, a Balázs Ferenc halála előtti évben jelent meg először ez a kis könyv, amelyet az egyház most változatlan tartalommal újra kiadott. A szerző irodalmi munkásságának olyan gyümölcse ez, amely a gyakorló lelkész tapasztalta szükségéből, a mindenkori ember életéhez közelálló módon Jézus-kép iránti igényből született meg. Könyvével elsősorban közvetlen híveit akarja szolgálni, hit- és életfelfogásuk alakításában olyan evangéliumot adni kezükbe, amelyik „nem hagy bizonytalanságban”, és „nem zavar meg”, hanem a „hívó ember lelki épülését” segíti elő.

Célja megvalósítására, ahogyan erről „evangéliuma” indításakor vall, két útnak fogadott szolgálatot: az igazságnak, meg a hitnek. „Igazság útján addig haladtam, amíg magamnak képet nem alkottam: ez Jézus... Az arcot, melyet az evangéliumokból előragyogni láttam, most hívó embereknek megmutatni akarom.” Milyen is ez a Jézus-kép? Kialakításában Balázs Ferenc az evangéliumok mellett E. Renan és Albert Schweitzer segítségét említi, „akik úgy mutatták őt be, mint küzdő embert, aki sok tévedésen át és sok gyengeséggel, de annak a lelki tulajdonságnak, amit nem keleti, hanem nyugati értelmezésben szellemiségnek nevezünk, akkora tanújelét adta, mint talán senki más az emberiség ismert történelmében...” „Én és az Atya egy vagyunk” — mondotta Jézus, s e kijelentés igazi jelentését nem a mitologikus dogmatika keretében, hanem az ő életében találjuk, amelyből az igazság megtalálásának, a magunk kicsi énjét a mindenek valóságához való hozzáegyeztetésének végtelen nyugodtsága és derűje sugárzott. Olyan ember volt Jézus, akinek nem kellett nagy dolgokat művelnie, hogy nagy legyen, mert ő az isteni élet meleg muzsikájától zengett, akármit tett, s ha semmit sem tett, akkor is.”

E kép kialakításában a szellemi nyomravezetők mellett nagy szerepe volt palesztinai utazásának, amelyet világkörűli útja befejezésekként tett. „Igyekeztem eljutni azokra a helyekre, amelyekhez élettörténetének valamilyen emléke fűződik. A Galileai-tenger, ez a hegyek foglalatában csendesen elfekvő kék vizű tó, amelynek partjára szorosan húzódik a halászfalu, Tiberias, nem is esett messze. Kána bal kézre maradt el. Halászcsonakok vitorláiba szelíden kapaszkodott a szél, s mintha az intést hallottam volna: „Ereszd mélyebbre a hálót!” Talán ott, a galileai mosolygós ég alatt, halotta meg ő maga is lelkében felcsendülni „az isteni élet meleg muzsikáját”, amely alaptónusát adja Közérthető evangéliumának.

„Ez a názáreti Jézus élettörténete...”, így kezdi könyvét. „A bibliakutatás megállapításainak fényében ma már másként látjuk Jézus „élettörténete” kérdését. Tudjuk, hogy az evangéliumok nem akartak hiteles életrajzok lenni, hanem olyan képet állítanak elénk, ahogyan a kereszténység abban a korban megrajzolta magának Jézus tanításainak és cselekedeteinek képét, és arról mint hite tárgyáról és tartalmáról bizonysgót tett.”

Balázs Ferenc könyve is elsősorban bizonysgótevés: az ember Jézusról, az igazság és hit prófétájáról. Az élettörténet csak keret, amelyben kifejezésre jut az egyetemes élet áramába, Istenbe belesimuló egyéni élet küzdelme, eszményei, pillanatnyi bukása és örök diadala. De ez ad létjogosultságot az élettörténetnek. Csak így tudjuk megfogni a megfoghatatlant, s a tér és idő dimenziói közé szorítani az örökkévalót. A mi életünk célja is ugyanaz, Istenben élni és lenni, s vágyunk megvalósításában; ezért marad örök példánk Jézus mint „út, igazság és élet”.

Balázs Ferenc költői eszközökhöz nyúl, amikor Jézus születését és gyermekkorát mondja el. Érti, hogy a mondák és mesék színes világa ez, ahol a próza csak úgy tudja megélni, ha összecsendülő mondatok rímeiben szólal meg. Később a kibontakozó élet körülményeiben keresi és megtalálja azokat a lélektani rugókat, amelyek elősegítették a nagy döntéseket. „Ő nem magának akar dicsőséget, ő a boldog élet boldog szerelmese” — mondja Jézusról. Majd így folytatja: „S hogy az Isten segíteni fogja-e őt a küzdelmeiben? Hát persze, hogy fogja. Ezer különböző módon fogja segíteni, egyik csodálatosabb a másinál. Lám, most is erőt adott neki, hogy a kísértéseket legyőzze. És kitől ered a lelkét betöltő, csodálatos megtisztulásnak az érzése? Könynyűnek, emelkedettnek, igaznak érezte magát Jézus. Mintha az isteni lélek, amely neki már annyiszor megjelent az élet jóságában, a búzában, a kenyérnek dalában, most ott zengene az ő lelkében s élne már, nem ő többé, hanem általa és benne az Isten.”

Ez a Balázs Ferenc Jézusa, és a mi Jézusunk is, akit szeretünk, élünk és mainak ismerünk, elfogadjuk és követjük tanításait és megyünk, amerre vezet. Balázs Ferenc ott van igazán elemében, amikor a lélek mélyén lejátszódó folyamatokba éli bele magát, s az általa megrajzolt kép igazi értéke is ez: a lélekarc. Ahol hűségesen követi az evangéliumokat, nem ad újat és mást, csak amit azokban is olvashatunk, természetesen a hely és a kép adottságainak megfelelően szűkebbre szabva és összevonva.

Könyvét híveinknek és mindazoknak figyelmébe ajánljuk, akik lélekben gazdagodni, bensőjükben növekedni akarnak, s akik úgy hiszik és érzik, hogy életük egyik erőforrása ma is Jézus evangéliuma.

Dr. Szabó Árpád

Négy ember, akik Genfet formálták

Dr. Henry Babel a genfi központi székesegyház évtizedek óta működő szabadelvű lelkésze 1981-ben könyvet írt *Les quatre hommes qui ont fait Genève* címmel. Munkáját az *Évangile et Liberté* című francia szabadelvű folyóirat 1982. decemberi számában Laurent Gagnebin, a párizsi protestáns teológiai fakultás professzora, szabadelvű lelkész ismertette az alábbiakban.

Ez a könyv elevenen hat, adatokra támaszkodik, és az érdeklődés lanygulása nélkül könnyen olvasható. A négy arckép — Calvin, Beza, Rousseau és Dunant — lendüle-

tes ábrázolás. Öszinteség, pártatlanság és tudományos felkészültség jellemzi, de a sorok között a szerző érzelmei is érvényre jutnak. H. Babel az igazságot kutatja, így ismeretése nem dicsőhimnusz. Írásában nem táplál illúziókat. Ahogy még a Napon is láthatók foltok, úgy a nagy embereknek is vannak gyengeségek.

A könyv eredeti módon Genf történetének személyes, meggyőző bölcséleti vázlatával végződik. Babel a négy személlyel — főként Kálvinnal — magyarázza Genfet, de hangsúlyozza földrajzi fekvésének jelentőségét is. Így megérthető: hogy tehetett szert a népek történetében és a népek együttműködésében olyan jelentős szerepre e város.

(fordítás franciából)

OLASZ NYELVŰ ZWINGLI-ÉLETRAJZ

A Hollandiában megjelenő „Zwingli principieel vrijzinnig en unitarisch maanblad” — szerkeszti dr. P. D. van Roijen lelkész — 1983. évi jan. számában olvastunk arról, hogy 1980-ban olasz földön új és részletes életrajz jelent meg Zwingliről katolikus szerző tollából. A könyv címe: „Ulrico Zwingli: La vita — il pensiero — il suo tempo. Nápolyban nyomták. A szerző Francesco Erasmo Scutio, a Cantaniában működő katolikus egyetem lektora. A könyv igen részletesen foglalkozik a jeles reformátor életével és munkásságával, 850 oldalon, megállapítva, hogy Zwingli sok vonatkozásban Kálvint és Luthert is megelőzte.

KIS NÉP NAGY FIA

MIKÓ IMRE „Változatok egy témára” c. tanulmánykötetében — **Kriterion, Bukarest 1981.** — írt fenti címen érdekes írást, Erasmusról, Kis népek fiainak világméretű jelentőségéről.

Nem is egyé — kettőé. Hollandia szülte, Svájc temette Geert Geerstet, aki Rotterdami Erasmus néven írt latin nyelvű könyveket. Élete és tolla sok mindent példáz — többek közt azt is, hogyan lehet kis nép fia a humanisták nemzetekfeletti köztársaságának vezető szelleme, doctor universalis.

A népek a történelmi fejlődés bizonyos szakaszában szükségszerűen alkottak apró államokat. S az apró államok szükségszerűen háborogtak és harcoltak egymás ellen, amint azt az Iliász jókedvű paródiája, a Béka-egérharc leírja, vagy több mint másfél ezer évvel később Dante megénekli:

Itália minden városa apró
zsarnokokkal tele, s új Marcelussá
lesz,
ha pártot gyűjthet, minden apró
rabló.

De a görög városállamokban rakták le mai tudásunk alapjait, s Róma és Firenze, Milánó és Velence nélkül nem volna művészetünk.

Most azonban ne az ókori és középkori Kleinstaatereiről essék szó, amelyet legkésőbb Németországban számoltak fel, hanem a nagy egyesülések után fennmaradt kis állami közösségekről.

Történelmi és társadalmi okok mellett a földrajz is kezükre játszott. Görögország és Dánia majdnem egészen sziget, Svédország és Norvégia félsziget, Svájc kontinensünk legmagasabbján, Hollandia legmélyebben fekvő földje, Finnország az ezer tó országa. S valamennyi megőrizte a demokráciának a görög kisállamokban kialakult valamilyen rendszerét: polgári tartalommal töltötte meg, de azon túl nem jutott.

Ezt a helyiérdekű demokráciát Montesquieu báró, a jobbágytartó polgár, annak idején úgy „ideologizálta meg”, hogy a köztársaság a kis területű országok, a monarchia a közepesek, a zsarnokság a nagy kiterjedésűek számára „ildomos”. Ne cáfoljuk — igyekezett cáfolni már kortársa, Ragyiscsev, aki nem volt

hajlandó belenyugodni abba, hogy Oroszország végérvényesen a cárok zsarnoksága alatt maradjon. Inkább arra emlékezzünk, hogy a nép el nem idegeníthető szuverenitásának eszméje is kis nép fiától származik: Jean-Jacques Rousseau-tól, a genfi polgártól.

Bizonyos oldalról sokat hangoztatott álláspont, hogy a kis országoknak nincs létjogosultságuk, útjában állnak a nagyhatalmak terjeszkedésének, kiváltják a nagy szomszédok féltékenységet — ahelyett, hogy az érat-tapon szerepét töltenék be. Az olykor gyakorlati fenyegetést is jelentő álláspont ellen a kis államok férfiai a nemzetközi jog megalkotásával védekeztek — mert gyengének a jog a fegyvere, erősnek a hatalom. A holland Grotius és Bynkershoek s a svájci Vattel fektette le a háború és béke jogának alapjait, Erasmus után száz-kétszáz évvel.

Igy jött létre, háború árán, a nemzetközi együttműködés szervezett formája — ma már százhuszonhét, túlnyomó többségükben apró nemzet részvételével, ahonnan nemrég a mi részünkről is a legmagasabb szintről elhangzott az igény, hogy a béke és biztonság valóra váltásában biztosítani kell „a nagy és kis államok egyenlő részvételét”.

Erasmus példája a jogok egyenlőségén túl, a szellem elsőbbségére is utal. A történelem bizonyítja, hogy a politikai hatalom korlátozottsága a szellemi élet korlátlanágában kapta meg az ellenpontját. A protestantizmus, amelyhez Erasmus elég óvatos volt nem csatlakozni, Svájcban vette fel a legtöbb színárnyalatot: tekintsünk csak végig a reformáció genfi falán, ahol a mi Bockaink is helyet kapott.

A zene hullámain Ausztria Németországgal versenyez, a festészet terén a kis flamand nép mérhetetlenül többet adott a nagy brit birodalomnál. S Rembrandt és Beethoven forradalmához hasonló fellendülést ért meg a századfordulón a dráma a hárommillió Norvégiából kiindulva. Ibsen és Björnson neve egy ötvenszer akkora nép fia, Csehov és Gorkij mellé került.

A szellem csúcsteljesítményeinek egyik viszonylagos — ha nem is csálhatatlan — mértéke a Nobel-díj. Az irodalmi Nobel-díjak egyharm-

dát kis népek írói kapták, köztük a svéd Lagerlöf, a norvég Undset, a finn Sillanpää, a dán Jansen, az izlandi Laxness, az ír Yeats, a belga Maeterlinck, a svájci Hesse; a békedíjasok sorából pedig kiemelkedik a norvég Hansen. Elfogultság volna ez az északi írók iránt? De hiszen a fizikai és kémiai tagozaton a kis államok között a hollandok vezetnek, az orvosok sorában hirtelen öt osztályra tudunk megszámolni, a legtöbb Nobel-díjas pedig, az ország lélekszámahoz viszonyítva, a svájciak közül került ki.

Vagy talán a kis nemzetek iránt volna részrehajló a svéd akadémia? Nem valószínű. Sőt az sem, hogy a reáliák terén a kis népek meg tudják tartani az elért színvonalat. A dán Tycho Brahe még saját gyártmányú távcsövével vizsgálhatta a csillagos eget, de honfitársának, Niels Bohrnak már szuperlaboratóriumot kellett építeni, hogy a mikrokozmosz jelenségeit tanulmányozzassa. S hány európai atomfizikust ragadt el Amerika, akik most idegen színben indulnak a népek versenyén — vagy nem is indulnak, mert az egzakt tudományok és a technika terén már csak a kollektív munka versenyképes.

Mindebből mindössze annyi következik, hogy Erasmus óta az emberi szellem új területeket hódított meg, s a haladottabb országok nagyobb gazdasági lehetőségeiknél fogva kisajátították maguknak azokat. Nem minden emberi tevékenység tud azonban jellegtelenül és gépalkatrészszerűen beilleszkedni egy nagyobb közösségbe. „Az emberkebel korlátot kíván” — írta Madách. A népi, nyelvi, nemzeti jelleg a nemzetköziséggel összhangban pedig nem is korlát, hanem szín, amellyel az egyes az egyetemeshez hozzájárul. Vajon ha Hollandia német tartomány marad, meg tudta volna-e szülni Európa számára Van Gogh-ot és Brueghel-t, Spinozát és Erasmust? S ha Svájc nem ragaszkodik függetlenségéhez, menedéket tudott volna-e adni Romain Rollandnak, Voltaire-nek és Erasmusnak?

Mindez abból az alkalomból jut eszembe, hogy *Dankanits Ádám* nagy igényű kis könyvét olvasom, az Erasmus világát, a Kriterion Könyvkiadó TÉKA sorozatában.

Mikó Imre

AZ EVANGÉLIKUSOK SZÁMA

1984-ben Budapesten tartja soron következő világgyűlését a Luther Márton tanításait követő evangélikusok világszövetsége: a Lutheran World Federation.

Érdekes olvasni adatokat arról,

hogy a jelentős szövetséghez a világ összes országaiban közel hetvenmillió ember tartozik. Ezt az adatot az LWF genfi információs irodájának 1982. évi adatai alapján közöljük. A világszövetséghez 97 or-

szág lutheránusai tartoznak, lélekszámuk közel 55 millió. Számos országban élnek olyan lutheránusok, mintegy 15 millió lélek, akik nem tartanak szoros kapcsolatot a világszövetséggel. Az evangélikusok lélekszáma az elmúlt évtizedben főként Ázsiában és Afrikában növekedett, Európában valamelyest csökkent a lélekszámuk.

HALOTTAINK BELOVÁRI ISTVÁNNÉ

A téli világ fehér hólepellet takart temetőkertjében kísértük utolsó földi útjára február 8-án hmvait, Belovári Istvánné Marosi Ráchel testvérünket. A legtöbben ETUS NÉNINEK ismerték őt s így is marad meg sokunk emlékezetében, akár a templomban, vagy a gyülekezeti teremben, akár egy-egy családi otthonban idézzük fel drága emlékét. A legszorgalmasabb, a leg-hűségesebb gyülekezeti munkások egyike volt. Amíg fizikai ereje engedte, az összejöveteleken volt segítségére egyházának, éveken keresztül — néha még a lelkipásztorok helyett is — otthonaikban kereste fel híveinket, elsősorban a beteget és segített, vigasztalt nemcsak lelke és jó szíve minden odaadásával.

A Nagy Ignác utcai templomban egy általa ajándékozott pirosbárony aranydíszítésű terítő és egy ugyanilyen szószéki bibliatartó takaró őrzi emlékét. És sok, egykor szegénysorsú diák szíve, akiknek támasza, segítője volt, hisz asztalt terített, adott, ajándékozott a reászorultak között. Ezt fejezte ki az a könnyes megleghangú köszönet is, melyet dr. Szabó Elek mondott el meghatottan sírja szélén.

87 évig járta földi élete útjait attól a pillanattól kezdve, hogy a siménfalvi otthonban megszületett. Mi tudjuk, hogy az Ő 87 esztendő életútjának sok volt a fájdalom, a megpróbáltatás, de erős hittal állta a vihart és végezte a reabizottakat.

Leánya édesanyja emlékére az Unitárius Élet javára 500 Ft-ot adományozott. Köszönjük.

Husztli János

EGYHÁZI KÖNYVTERJESZTÉS

Az unitárius és más protestáns egyházi kiadványokat eddig a budapesti PROTESTÁNS KÖNYVESBOLT terjesztette (Ráday u. 1., Kálvin tér sarok). Kiadványaink terjesztését természetesen a jövőben is elsőrendűen ők fogják ellátni.

Könyvterjesztésünk azonban a Kiadói Főigazgatóság és az Állami Egyházügyi Hivatal együttes intézkedése következtében öröndetesen kibővül. Budapesten az Állami Könyvterjesztő Vállalat útján a Budapest, Rákóczi út 14. sz. a. KÖNYV-ÁRUHÁZBAN fogják árusítani az unitárius kiadványokat.

A vidéki megyeszékhelyeken és néhány más városban a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat fogja kiadványaink terjesztését irányítani.

Említett helyeken elsősorban dr. Varga Béla: Dávid Ferenc és az unitárius vallás és Szász János: Dávid Ferenc c. könyveinket fogják árusítani, remélhetőleg a nem unitárius vallású olvasók is könnyebben hozzájuthatnak majd mostani és ezután kiadványainkhoz.

Ökumenikus Istentisztelet

Kedves és meghitt ökumenikus találkozó színhelye volt január 20-án este a Budapest I., Batthyány téri Szent Anna Plébánia temploma. Az este 6 órakor kezdődő misén három egyház lelkésze végezte a szolgálatot. Mócsai Gábor esperes-plébános néhány meleg hangú üdvözlő szava után Husztli János unitárius lelkész evangélizált, majd a mise következett. Ezt követően dr. Jakab Miklós református lelkész tartott bibliamagyarázatot.

A templomot zsúfolásig megtöltött hívek között mintegy 30-an voltak jelen unitárius híveink közül, akik lelkészüket, Husztli Jánost kísérték el e szép találkozóra.

Mócsai Gábor kanonok bemutatta a vendégeknek a Plébánia épületében, a közelmúltban létesített otthont, amelyről a Magyar Televízió febr. 27-én este a Hét műsorában rövid riportot sugárzott. Az otthonban helyet kapnak vak és mozgássérült gyermekek, ahol boldogan érzik a látogatók a meleg és gondoskodó szeretet légkörét.

A találkozót a szeretetvendégség jegyében tartott vacsora zárta, ahol a fehér asztal melletti baráti légkörű beszélgetés jegyében, hozott közel egymáshoz szolgáló lelkészeket és egyházakat.

CREDO

Hiszek az Istenben, aki nem késznek teremtette a világot, nem mindörökre változatlan, nem olyan, melyben örök törvények határozzák meg, hogy ki a szegény, és ki a gazdag, a jól informált és a be nem avatott, a hatalmon levő és a kiszolgáltatott.

Hiszek az Istenben, aki igenli az élő szervezetekben meglevő ellentmondásokat, aki akarja a körülmények megváltoztatását munkánk és közösségi felelősségünk által.

Hiszek Jézus Krisztusban, aki embereket hívott maga mellé, mert szüksége volt rájuk, aki a körülmények megváltoztatásán munkálko-

dott, és ebbe halt bele. Hozzá mérve ismerem fel, hogy a mi értelmünk elkorcsosult, képzelőerőnk elsatnyult, tetterőnk elfogyott, mert nem úgy élünk, ahogyan ő élt. Állandóan attól félek, hogy hiába halt meg: bezártuk őt templomainkba, elárultuk az ügyét...

Hiszek Jézus Krisztusban, aki fel-támadt a mi életünkben, hogy megszabaduljunk az előítéletektől és a gőgtől, a félelemtől és a gyűlöletről, és tovább vigyük az Ő ügyét, míg felépül az Ő országa.

Hiszek a Lélekben, aki Jézussal eljött a világba. Hiszek az összes né-

pek közösségében, abban, hogy felelősek vagyunk földünk sorsáért, azért, hogy mi lesz belőle: a siralom, az éhség, az erőszak völgye, vagy pedig Isten városa. Hiszek az igazságos békében, amely megvalósítható. Hiszek az értelmes élet lehetőségében. Hiszek Isten evilágának jövőjében. Ámen.

Dorothea Sölle

(Az Új Emberben olvasható közlés átvétele. Dorothea Sölle professzornő szabadelvű állásfoglalásáról közismert a Német Szövetségi Köztársaságban.)

HALOTTAINK

Id. Sütő Béla, 88 éves korában, 1983. december 29-én elhunyt. Vargyason élt és alkotott. „Munkás életét a székely népművészetnek szentelte, ezért halálának örökre elcsúszott”, — olvashatjuk gyászjelentésében. Románia Szocialista Köztársaság a „székely népművész” címmel tüntette ki. Vargyason helyezték örök nyugalomra az unitárius egyház szertartása szerint. Családjának gyászában kegyelettel osztozunk.

Dr. Gelei Józsefné sz. Pakulár Lili egykori főgondnokunk özvegye hosszú és boldog családi körben eltöltött évek után 93 éves korában Budapesten elhunyt. Szegedi, kolozsvári és budapesti lakásán egykoron szeretettel fogadta vendégül az oda ellátogató unitárius lelkészeket. Temetése a református egyház szertartása szerint történt febr. 10-én a Farkasréti temetőben. Emlékezetét megőrizzük.

Sebe József érdi hívünk 64 éves korában elhunyt. Jan. 17-én temették az érdi temetőben **Bence Márton** lelkész szolgálatával. Az elhunytban **Sebe Ferenc** kolozsvári előadó tanácsos testvérét gyászolja, ki a temetésen részt is vett feleségével és leányával együtt. A család gyászában őszinte szívvel osztozunk.

Csenkér György, egykoron Székelyderzsben született hívünk 97 éves korában Nyíregyházán elhalt. Temetésén a szolgálatot **Bajor János** debreceni lelkész végezte. Özvegye és gyermeke gyászában osztozunk. (A szomorú hír késői közlését adminisztratív tévedés okozta.)

Hírek

Egyházi Képviselő Tanácsunk január 24-én tartott ülésén **Bartók Béla** főgondnok elnökölt. A Tanács kegyelettel emlékezett meg **Kádár Gyula** pesti-rinci presbiter, egyházi tanácsos, a Képviselő Tanács tagja elhunytáról. A tanács az 1983. évi esedékes zsinat időpontját október 15–16. napjaira (szombat–vasárnap) tűzte ki. A budapesti egyházközség előjáróságának javaslatára a Képviselő Tanács egyhangúlag előterjesztést tett az Állami Egyházügyi Hivatal Elnökéhez, melyben kérte **Miklós Imre** államtitkár elnök hozzájárulását ahhoz, hogy a zsinat **dr. Ferencz József** püspökké és **Bartók Bélát** főgondnokká immáron az ősszel kezdődő harmadik ciklusra is jelölhesse.

A Magyar Posta a vatikáni magyar kápolnában elhelyezett alkotások képeiből **Vertel József** grafikusművész rajztervei alapján bélyegsorozatot fog kiadni.

Mag Béla apátplebános, a terézvárosi plébánia vezetője, a katolikus békemozgalom alapító tagja, hosszú szenvedés után elhunyt. Temetésén **dr. Lékal László** bíboros érsek és **Bíró Imre** kanonok búcsúztatták. Egyháza gyászában mi is osztozunk.

Antifasiszta nagygyűlést rendezett a Hazafias Népfőnt az Országos Békatanács-csal és más társadalmi szervekkel karöltve jan. 27-én a Pataky István művelődési központban. A nagygyűlésen egyházunkat **Huszt János** közügyigazgató képviselte.

A Ráday kollégium febr. 23-1 estjén **dr. Aranyos Zoltán** tartott előadást „az egyházi sajtó szolgálata a nemzetközi együttműködés jegyében” címen.

Csiszér József budapesti presbiter e. tanácsos 500 Ft-ot adományozott az Unitárius Élet fenntartási költségeire. Köszönjük.

Az egyik külső budapesti református gyülekezetéről olvassuk, hogy választó tagjaik száma mindössze 280. Ezzel szemben figyelembe véve az általuk adott egyházfenntartási járulékat, perselypénzt, adományokat, fejenkénti évi gyűlekezeti

támogatásuk összesége 1000 forint. A példamutatást követni kellene.

A Magyar Rádió első ízben 1929. február 17-én közvetített unitárius istentiszteletet Nagy Ignác utcai (akkor Koháry utcai) templomunkból. Imádkozott és prédikált **Józan Miklós** esperes-lelkész, püspöki vikárius, az énekvezérlő teendőket a gyülekezet kántora, **Péterffy Gyula** nyugalmazott igazgató-tanító látta el. A második unitárius istentiszteletet 1929. március 17-én közvetítette a Magyar Rádió, amikor **Barabás István** budapesti lelkész prédikált. **Barabás István** 1928-ban cserélt **Bíró Lajossal**, aki átvette a hódmezővásárhelyi egyházközség lelkészi teendőit, és **Barabás István** megkezdte budapesti szolgálatát. Első feladatai közé tartozott annak szorgalmazása, hogy a Magyar Rádió közvetítsen időről időre unitárius istentiszteleteket is. A fentebbi adatokból látjuk, hogy munkássága e téren rövid egy esztendő leforgása alatt eredménnyel járt.

Szász János lelkész, egyházi levéltárunk vezetőjét, akinek **Dávid Ferencről** szóló könyve nemrégiben jelent meg az Egyetemi Nyomda szép kiállításában, eddigi munkája méltó elismeréseként fővárosi levéltárossá nevezte ki Budapest Főváros Tanácsa. További munkájához sikert kívánunk.

Dr. Ottlyk Ernő ny. evangélikus püspök, ökumenikus főtitkár betöltötte 65. életévét. Közvetlen munkatársai ez alkalomból szeretettel köszöntötték. A jó kívánságokhoz egyházunk is csatlakozik.

A szegedi **József Attila** egyetem könyvtára köszönetet mondott egyházunknak azért, hogy a **Keresztény Magvető** c. folyóirat több duplum példányának ajándékozásával gazdagítottuk gyűjteményüket. Örömmel közlik, hogy az 1974–81 közötti évfolyamokat a Kultúrán keresztül Kolozsvárról megrendelték.

Gaal György dr. tanulmánya: „Angolszász vonatkozások az Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapokban” tanulmánya a romániai Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények c. szemlében jelent meg. A folyóirat alapító szerkesztője az a szászrégeni származású **Meltz Hugó** (1846–1908) volt, aki az 1860-as évek közepén a kolozsvári unitárius kollégium diákja volt. A folyóirat szerkesztésében rövid ideig részt vett **Brassai Sámuel** is.

Villányi András fotóművész kiállításának gazdag anyagára **dr. Járó Péter** publicista hívta fel figyelmünket. Az anyag az ótestamentumot őrző vallásos ember érzésvilágát tükrözi. A kiállítás a vallási folklór megőrzésére is ösztönözte a látogatókat.

A Magyar Hírek egyik idei számában közli az egykori dunapataji unitárius templom belsejét fényképen, megírva, hogy az ma kulturális célokat szolgál.

Dunapataji egykori templomunkat a Magyar Televízió szegedi körzeti stúdiója január 4-én bemutatta abból az alkalomból, hogy abban a Kodály évforduló tiszteletére emlékkiállítás rendeztek.

Külföldi hírek

A nagyváradi katolikus egyházmegye vezetője, **dr. Hosszú László** ordinárius betegsége miatt nyugalomba vonult. II. János Pál pápa **dr. Dáskál István** irodalmozgatót nevezte **dr. Hosszú** utódául, akinek az apostoli protonotáriusi címet adományozta.

Az IARF 1982. évi „News” c. szemléjének második számában különböző tag-egyházak nyilatkozatait közli, melyeket a tavalyi ENSZ leszerelési világgyűléssel kapcsolatban adtak ki. Az első oldalon közölnek részletet egyházunk nyilatkozatából: „Minden ország vallásos emberei és materialistái egyaránt békében akarnak élni. A magyarországi Unitárius Egyház egyike az IARF alapító tagjainak, s azok közé tartozik, akik támogatják a leszerelés követelésének gondolatát. — Mi hívő emberek — írja to-

vább a nyilatkozat —, akik szocialista államban élünk, arra kérjük mindannyiukat, forduljanak kormányaikhoz, hogy országuk, melyek szintén tagjai az Egyesült Nemzetek Szervezetének, erősítsék törekvéseiket a világbéke megvalósításáért. **Bartók Béla** főgondnok, **dr. Ferencz József** püspök. — A címdalra még angol, amerikai, japán és indiai taggyházak képes és szöveges nyilatkozatait közli az IARF-szemle.

Az IARF az 1984. évi tokiói világkongresszus előkészítésére az idén több helyen rendez teológiai konferenciákat. Az 1983. júl. 4–8. napjaiban Svájcban, Baseli közelében tartja a **dr. Rössler Andreas** vezetése alatt az ülést, melyre püspökünk is meghívást kapott.

Az 1984. évi tokiói világkongresszus vezető gondolata: Religious path to peace. Eastern initiative — Western Response. Magyarul: Vallásos út a békéhez. Keleti kezdeményezés — nyugati válasz. A világkongresszus időpontja: 1984. júl. 27.–aug. 1.

A romániai Unitárius Egyház főtanácsa március 5–6-án rendes ülést tartott, melyen a legfontosabb tárgysorozatot a fegyelmi szabályzat módosításának tárgyalása és elfogadása volt. A főtanács **dr. Kovács Lajos** püspök, **dr. Barabás László** és **dr. Gyarmathy Árpád** főgondnokok elnöklése alatt ülésezett. A főtanács tudomásul vette, hogy **Sebe Ferenc** adminisztratív előadó tanácsos 1982. december 31-ével, közel húsz esztendő szolgálat után nyugalomba vonult. Erdemes munkásságát az ülés elismeréssel méltatta. A főtanács megerősítette a Képviselő Tanács intézkedését, mellyel **Andrási György** eddigi jogügyi-gazdasági tanácsost az adminisztratív előadó tanácsosi teendő elvállalásával bízza meg, a jogügyi-gazdasági tanácsosi feladatok ellátására pedig **Mikó Lőrinc** eddigi gazdasági ellenőrt nevezte ki.

Az Unitarische Blätter c. németnyelvű szemle 1983. évi első számát **Darwin** emlékének szentelte.

A beregi unitárius szórvány három képviselője halottak napja tájékan megkoszorúzták Kolozsvárt és Kilyénben unitárius nagyjaink sírját.

Good News c. jelent meg az Unitárius-Universalista Keresztény Szervezet Ertesítőjének 1982. nov.–dec. száma **D. W. Sears** lelkész szerkesztésében. Örömmel örizzük könyvtárunk folyóiratanyagában.

Dr. Gál Miklós volt erdélyi egyházi főgondnokot tordai lakásán köszöntötte **dr. Kovács Lajos** püspök és felesége, életének 94. évfordulóján. Továbbra is erőt és jó egészséget kívánunk.

Új unitárius imakönyvet szerkesztett **dr. Kovács Lajos** püspök, mely rövidesen nyomdába kerül. 36 erdélyi lelkésztől tartalmaz különböző alkalmakra írt imákat.

Sebe Ferenc, a romániai Unitárius Egyház előadó tanácsosa, aki e tisztelet közel két évtizeden át töltötte be, 1983. jan. 1-jén nyugalomba vonult. Erdemes munkásságát egyháza méltatta. A nyugalom éveire mi is jó egészséget kívánunk neki, aki több alkalommal meglátogatta egyházunk budapesti központját.

Lőrinczy Zoltán ny. kolozsvári egyházi főszámvéző 93 éves korában halt el Marosvásárhelyt. Kolozsvárt temették **dr. Erdő János** professzor és **Szabó Dezső** lelkész szolgálatával.

Kolozsváron harmadik unitárius egyházközség is alakult, a monostori. A központi ősi gyülekezet mellett a irisz-telepi a második. Az új gyülekezet lelkészévé **Benedek Agoston** nagyenyedi lelkész választották meg, aki megkezdte munkásságát.

Szén Sándor kolozsvári s. lelkész Jobbágyfalva unitárius gyülekezetébe nevezte ki **dr. Kovács Lajos** püspök.

A lepra ellen küzdő nemzetközi egyházi szervezet svájci központja időnként képes szemlében ad számot erdemes és értékes munkájáról. Testvéri együttérzésünket küldjük e munkában tevékenykedőknek.

A görögországi orthodox egyház először emelt a szentek sorába nős papot, Pápa-Nikolas Planas személyében, aki egy athéni külváros lelkésze volt és 1932-ben hunyt el. Egyidejűleg a konsztantinápolyi patriarkátusnál is kérték szentté avatását az egész ortodoxia számára (Kathpress).

A romániai Patriarchátus Bibliai Intézete a közelmúltban 50 ezer példányban adta ki a román nyelvű teljes Szentírást, melyet újabb 50 000 példány ki nyomtatása követ rövidesen.

Nicolae Corneanu dr. Temesvár és Bánát görög keleti orthodox metropolitája személyes levélben mondott köszönetet püspökünknek, hogy az Unitárius Eletben ismertették a Metropolita szakfolyóiratában megjelent egyháztörténeti vonatkozású cikket.

Hadházy Iván beszercei lakos, korábban unitárius lelkész, levéltáros autóbaleset áldozataként elhunyt. Jó képességekkel megáldott fiatal élet tört dérkébe. Édesanyja és testvére gyászában osztozunk. Lapunknak hűséges olvasója volt.

Balázs Ferenc „Kis Hittan” c. 1932-ben Tordán megjelentetett kitéjét kapta ajándékkul könyvtárunk testvérétől, Békely Lajosné Balázs Ibolyától, több más értékes levéltári anyaggal együtt. Könyvtárunk és levéltárunk unitárius anyagokban gazdag gyűjteményét mások is gyarapíthatják. Minden unitárius vonatkozású könyv, folyóirat — egyes példányait is — örömmel és köszönettel fogadunk és megőrizzük.

Dunapataj-Szelidi tó látnivalóiról ír Gál Mózes: Az Alföld gyógyfürdői és fürdői (Panoráma, Budapest, 1981.) c. könyvben szépen méltatja az egykori unitárius templom művészi értékét, megemlítve a tervező Szinte László és a menynyezeti kazettákat festő Vermes Judit népművész nevét.

A „Freies Christentum” 1982. dec. számának hírei közül válogattuk az alábbiakat:

Franciaországban a lakosság 53%-a a katolikus egyházat „meghaladott intézmény”-nek tekinti. A „Panorama Aujourd'hui” megállapítja, hogy a megkérdezettek 71%-a úgy vélekedik, hogy a lelkészek cölibátusát meg kell szüntetni, és házasságban élő embereket is fel kell venni a teológiai intézetekbe.

Nyugatnémetországban egy összeállítás szerint 1969—1980 között egymilliót meghaladóan hagyták el az egyházakat. A kilépettek száma mintegy 17%-a az összes egykori egyháztagnak. A nagyobb városok közül Hamburg, Hannover, Nürnberg és München lutheránusainak a száma esett vissza. Szentestén az egyháztagnak csak mintegy 20%-a keresi fel a templomokat és egyszerű vasárnapokon a hallgatók száma alig haladja meg a 2%-ot. Ezekkel szemben áll az, hogy a Nürnbergben tartott Kirchentag alkalmával mintegy 100—120 ember csatlakozott újrakorábbi egyházához.

A spanyolországi „Diario 16” című spanyol napilap a pápa spanyolországi látogatásával kapcsolatosan a Madridban mintegy egymillió ember előtt tartott miséről beszámolva, a pápát „Wojtyla Superstar”-nak nevezi. A „magas vendég” egy misét tartott alkalmasnak arra, hogy a válás és az abortusz ellen prédikáljon, és az egyház számára előjogokat követeljen a nevelés vonatkozásában is.

HALOTTAINK

Lapunknak az 1982. július—augusztusi számában megjelent szomorú híradás óta, a Budapesti Unitárius Egyházközség halottas anyakönyvébe az alábbi temetéseket jegyeztük be:

Az Óbudai temetőben temették:

Okt. 7-én: Bácsi Anna 75 éves,

Nov. 1-én: Fehér Miklós 89 éves,

Nov. 12-én: Horváth Andrásné, Kiss Iлона 87 éves és

Dec. 17-én: Pusi János 76 éves híveinket.

Újpest Megyeri temetőben:

Okt. 19-én: Gyurkovics Ferencné Keresztes Judit 88 éves testvérünket.

Rákospalotai új köztemetőben:

Aug. 11-én: Dr. Bölc Sándorné Kovács Éva 41 éves,

Szept. 24-én: Morócz István 82 éves,

Okt. 4-én: Köröspataki Kiss Ernő 64 éves,

Nov. 11-én: Martits András 61 éves,

Nov. 15-én: Budai Mihályné Berei Rozália 88 éves,

Nov. 15-én: Dr. Lőrinczy Éva 54 éves,

Jan. 20-án: Moldván Miklósné Andrási Julianna 59 éves,

Jan. 21-én: Tamási Ferenc 61 éves,

Jan. 24-én: Gyöngyösi Zoltán 76 éves,

Febr. 17-én: Konecz József 81 éves, — atyánkfiait.

Farkasréti temetőben:

Szept. 24-én: Jámor Miklósné Kékessy Iлона 77 éves,

Nov. 5-én: Nagy Sándorné Lengyel Iлона 83 éves,

Nov. 11-én: Hart József 74 éves,

Dec. 3-án: Gruber Tivadarné Dávid Anna 84 éves,

Dec. 8-án: Dimény Károlyné, Szemenyei Julianna 74 éves híveinket.

Rákospalotai temetőben: Szept. 14-én Oliczky Róbert 25 éves,

Pestlőrinci temetőben: márc. 2-án Staudt Sándorné Kaposi Anna 61 éves,

Kispesti temetőben: nov. 18-án Liszony István 51 éves,

Pesterzsébeti temetőben: febr. 2-án: Nagy Zsigmond 62 éves. — és október 8-án: Farkas Sándorné Kisgyörgy Irén 75 éves,

Csepeli temetőben: okt. 26-án Nagy Lajos 62 éves,

Budakeszi temetőben: szept. 29-én Tarbai István 84 éves,

Erdi temetőben: jan. 17-én Sebe József 64 éves,

Erdőkertesi temetőben: jan. 17-én Pál Simon 76 éves, és

Baracson dec. 24-én Volman Mihályné

Gombos Anna 89 éves halottainkat.

Az elköltözöttekre gondolva, és áldott emléküket lapunk hasábjain felidézve, János Jelenésekről írott könyve 14. részének 13. versével kívánunk nekik békességes pihenést, lelküknek hazatalálást, szeretteiknek vigasztalást: „Boldogok a halottak, akik az Úrban halnak meg...”

LAPZÁRTA UTÁN:

Orbók Endre presbiter, a TV rendezője balesetet szenvedett. Operáció után állapota javulóban van. Munkatársunknak mielőbbi felgyógyulást kívánunk.

Dr. Útő Endre ny. járásbíró, régi unitárius papi család sarja 80 éves korában elhalt. Márc. 10-i temetésén Huszti János lelkész szolgált.

UNITÁRIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő:

Dr. Ferencz József

Felelős kiadó:

Huszti János

V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055

Táv.: 113-094

Szerkeszti a szerkesztő bizottság Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Postai Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámára.

Évi előfizetési díj 54,— forint

Külföldre évi 63,— forint

INDEX: 25.842

Egyetemi Nyomda — 83.1093 Budapest, 1983

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

HU ISSN 0133—1272